№ 123 ՇԱԲԱԹ, 4 ՅՈՒՆԻՍԻ

ԹԻՖԼԻՍԵՑՈՑ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . 10 ռուբ.
Կէս տարին . . . 6 ռուբ.
Ամսական . . . 1 ռուբ.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . 12 ռուբ.
Կէս տարին . . . 7 ռուբ.

Բաժանորդագրութիւնը ընդունւում է իւրաքանչիւր ամսի սկզբից, և պիտի վերջանայ անպատճառ յետագայ որևէ ամսի վերջին.
Յունիսի մէկից մինչև տարւայ վերջը արժէ 7 ռուբլի.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐ. և ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹ. ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ
Հասցէ փոխելու համար պէտք է ուղարկել 40 ԿՈՊԷԿ (կարելի է և նամականիշով) և հին հասցէն, առանց որի դիմումները կը մնան ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ 1916 ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀՈՐԻԶՈՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՇԱԲԱԹ, 4 ՅՈՒՆԻՍԻ №123

ԱՌԱՆՁԻՆ №-Ը ԱՄԵՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ ԵՆ ԱՄԵՆ ԼԵԶՈՒՈՎ.—1-ին երեսի վրայ տողին (պետիտ) 15 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 20 կոպ., 4-րդ երես 10 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 15 կոպ.
ԱՊԱՌԻԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ
Խմբագրութիւնը բաց է 8–2 ժամ., գրասենեակը 9–3 ժ. ցերեկ. և 6–8 ժ. երեկ.
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԽՄԲԱԳՐԻ ՄՕՏ ժ. 2-ից մինչև 3-ը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція Газеты „Оризонъ", Сололакская ул., № 6, кв. 1, Телеф. № 15—57.
Tiflis (Russie, Caucase), Redaction „Horizon".

ՕՐՒԱՅ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՆՑՔԵՐԸ

Ռուսաց արևմտեան ճակատի հարաւային մասում դեռ. Բրուսիլովի զօրքերի յարձակումը շարունակւում է, Նորից գերիներ և աւարներ են վերցրած. Թշնամին տեղ-տեղ հակա-յարձակումների է դիմում կամ ամրանում նոր գծերի վրայ. Բարանովիչի շրջանում մասնակի կռիւ է տեղի ունեցել գերմանացիների և ռուսների միջև փոփոխակի աջողութեամբ.

Ռուսաց մի զօրախումբ մտել է ռումինական հողը. Միջադէպը հարթւած է.

Կովկասեան ճակատում փոփոխութիւններ չկան.

Բալթիկ ծովում ռուսաց ականակիրները կռւի մէջ խորտակել են գերմանական երկու փոքր ականակիր և մէկ օժանդակ յածանաւ.

Վերդէնի մօտ հետևակային կռիւներ չկան.

Իտալական ճակատում իտալացիներն աջողութեամբ յետ են մղում թշնամու յարձակումները.

Պարիզում բացւած է դաշնակից պետութիւնների տնտեսական խորհրդաժողովը.

Այսօր, ամսիս 4-ին, առ. ժ. 9-ին Վանքի եկեղեցում պատարագ է լինելու

ՔԵՌՈՒԻ

Թաղման եօթնեակի առթիւ և ապա հոգեհանգիստ Խոջիվանքի գերեզմանատանը.
761 1—1

Կռւում ընկած N գնդի կորնետ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԴԱՒԹԵԱՆ
ԱՒԱՆ-ԻՒԶԲԱՇԵԱՆ
ԽԱՆ-ՍԱԳՆԱԿՕԿԻԻ

հոգեհանգիստը տեղի կունենայ այսօր, շաբաթ, երեկ. ժ. 8-ին Վանքի աւագ եկեղեցում, որի մասին հայրը, Դաւիթ Բազզանեան Աւան-Իւզբաշեան Խան-Սագնակօկին ընտանիքով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին.
760 1—1

Զանազան Սողոմոնեան Մելիք-Փաշայեանը զաւակներով յայտնում են հարազատներին և ծանօթներին, որ կիրակի, յունիսի 5-ին առաջինի ջերմ սիրելի ամուսնու և միւսների թանկագին և անմոռանալի հօր՝

ՆԵՐՍԷՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ
ՄԵԼԻՔ-ՓԱՇԱՅԵԱՆՑԻ

մահուան քառասնօրեակին տեղի կունենայ պատարագ և հոգեհանգիստ Քամոյեան եկեղեցում, Դվորցովի փողոց. Պատարագի սկիզբը 10 և կէսին, հոգեհանգստինը՝ ժ. 12-ին.
753 1—1

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ ԱՌԱՋԻՆ ՆՈՐ
ԵՂԲ. ԵՖԻՄՈՎՆԵՐԻ ՑԻՐԿԸ

Միքայէլեան պրոսպ., Մուշտայիդի մօտ, սեփակ. ամառային շէնք. Շաբաթ և կիրակի յունիս 4-ին և 5-ին կը տրւեն առանձին հսկայ ներկայացումներ, մասնակցութեամբ յայտնի ումբերի ՋԵՐԻ ԿԼԱՐԿԻ զաւառողների շարունակութիւնը, իր զարմանալի վարժեցրած հնդկական փղերով. Մասնակցութեամբ միս Մերի Կլարկի. Հետաքրքիր նորութիւն. Այսօր ՓՂԵՐԸ երաժշտական գործիքներ կը նւագեն. Դերասանուհիների մասնակցութեամբ տեղի կունենայ կոր-դէ-բալետ. Սկիզբը 8 և կէս ժամին.
ԵՐԵԽԱՆԵՐ. Զեր ներկայացումը կիրակի, յունիսի 5-ին է, ցերեկով, սկիզբը ժ. 1-ին, մասնակ. փղերի և ձիերի. Անդրական երեխաները պոնի ձիերի վրայ կարող են զբօսնել. Իւրաքանչիւր հասակաւոր կարող է անվճար մինչև 10 տարեկան երեխայ բերել.
ԱԶԴ.—Երկուշաբթի կը լինի յայտնի իտալական կոմիկ ՊԻՊԻՆՕԻ բենեֆիսը. Ցիրկում կայ առաջնակարգ բուֆետ զովացուցիչ խմիչքներով.
1—1

Բագւի „ԱՐԵՒ" թերթը Թիֆլիսում ՎԱՃԱՌՒՈՒՄ Է ամենայն օր Երևանեան հրապարակ—լրագրավաճառ ԻԻՐԵՂ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ մօտ (Գէյնի դեղատան կողքին).
3—3

Էլեկտրո- „ԼԻՐԱ" Թատրոն
ՆՈՐ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ
ՏԱՃԿԱԿԱՆ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԻ—
ԻԻԶՈՒԹ-ԻԶԷԴԴԻՆԻ
ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ՄԱՀԸ
Դրամա, 3 մասից բաղկացած, ժամանակակից պատերազմից.
933 0—54

Տեղափոխւելով արտասահմանից
ԲԺԻՇԿ
Ա. ՇԱՀԲԱԶԵԱՆԸ
Նախկին ասսիստենտ Բեռլինի համալսարանի կլինիկաների.
Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների և նրանց միզասեռական օրգանների. Ընդունում է ամեն օր, երեկ. ժամ. 5 մինչև 7. Հասցէ. Верійскій спускъ, № 1, домъ Меликъ-Азарьяна, кв. 19. հեռ. 1—96.
524 50—30

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼՈՒՄ
ԲԺԻՇԿ
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ
ՏԻՐՈՍԵԱՆ
Ներքին և կանանց հիւանդութիւններ. Հիւանդներին ընդունում է առաւօտեան ժամը 8-ից մինչև 9-ը, երեկոյեան ժամը 5-ից մինչև 7-ը. Միխայլովսկայա փող., տուն Դրամբեանի.
553 50—15

ԲԵՌԼԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԲԺՇԿԱԳԷՏ
Գ. Գ.
ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւնը, մասնաւորապէս կրծքի, թոքերի, ՍՐՏԻ և երիկ., բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՈՎ. Թոքախտի, սրտի և ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորւած ՌԵՆՏԳԵՆԻ ճառագայթներով. Ամեն օր 9—1 և 5—7 ժ., կիրակի օրերը 9—12-ը. Բեհբուտովսկայա № 23, հեռ. 7—94.
744 25—3

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ
ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ
ԿԵՕՆՋԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ
Պլոմբ. ոսկուց, արծաթից, ֆարֆորից. Ատամի հեռ. առանց ցաւի. Արհեստ. ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործւած ձևերով.
Ընդուն. 10—2-ը ցեր., 4—7 երեկ. Լերմոնտովսկայա փող. № 1, մուտքը պերեւլկից.
936 100—56

ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱ՞Ն, ԹԷ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Անթիւ են ռուսական մտքի նիւանսները. Ամեն մի հոսանքի մէջ ռուս մարդու միտքը զբաղւած են նախ և առաջ մանրամասնութիւնները. Հրապարակախօսութիւնը լի է եղել և մինչև անգամ այսօր էլ լի է «ИЗМЪ»-երով և «СТВО»-ներով.

Պատերազմի շրջանում հրապարակ «ство»-ներից են «пораженчество»-ն և «оборончество»-ն — պարտւողականութիւնը և պաշտպանողականութիւնը.

Պարտւողականութեան մասին խօսել է բաւականաչափ, թէև մեզ յաջողել է ծանօթանալ գլխաւորապէս նրա քննադատութեան հետ.

«Պաշտպանողականութեան» մասին քիչ է գրւել.

Երկու ամիս առաջ այս հարցը ծեծւեց ռուսական մամուլի մէջ. Կենտրոնական ռազմա-արդիւնաբերական կոմիտէի բանւորական խմբակցութեան նախագահ Գւոզդեւը բնորոշից «պաշտպանողական պատերազմի» տեսակէտը Գուչկովին գրած իր մի նամակում.

Թողնելով մի կողմ այս նամակով առաջ եկած վիճաբանութիւնները, մենք տանք «պաշտպանողականութեան» բնորոշումը և գնահատութիւնը.

Այդ տեսակէտը ընդունելով պատերազմը, երբև փաստ, հրահանգում է նպաստել երկրի պաշտպանութեանը. Պէտք է հարկադրել թշնամուն հեռանալ պետութեան սահմաններից. Այս տեսակէտը տարբերւում է ուլտրա-պատրիոտական ուղղութիւնից նրանով, որ չի ձգտում նւաճումների և չի ուզում անպայման յաղթւած տեսնել թշնամուն. Բաւական է, որ թշնամին հեռացաւ հայրենիքի սահմաններից.

Այս միտքը, լինելով միանգամայն համակրելի և ժողովրդասիրական, ունի որոշ դեֆեկտ և ոչ միայն տրամաբանական, ինչպէս ցոյց տւեց «Русск. Вѣдом.» խմբագրականը. Ի հարկէ, թշնամին չի դադարում սպառնալ, եթէ նոյնիսկ նա հեռացւած է պետութեան սահմաններից. Սակայն գլխաւոր սխալը դա չէ, այլ այն, որ այս տեսակէտը չի կարելի ընդունել համարել դեմոկրատիայի տեսակէտից ամեն դէպքում.

Եթէ պատերազմում են երկու այնպիսի պետութիւններ, որոնցից իւրաքանչիւրը կազմւած է մէկ առանձին ազգութիւնից, ինչպէս օրինակ Ֆրանսիան, Իսպանիան, Անգլիան, Հոլանդիան, Նորւէգիան, Շւէցիան և այլն, և եթէ սրանց պատերազմները ինքնապաշտպանական շրջանն անցնելով, սպառնում են առաջ բերել քաղաքական քարտէզի աննորմալ ձևափոխութիւններ, այդ դէպքում պատերազմի շարունակութիւնը (եթէ հնարաւոր է հաշտութիւն կայացնել) անպայման հակաժողովրդական գործ է, որ զուրկ պիտի լինի դեմոկրատիայի համակրանքից.

Բայց միշտ այդպէս չի լինում. Շատ դէպքերում պատերազմում են միմեանց դէմ այնպիսի պետութիւններ, որոնցից մէկի մէջ մտնում է հակառակորդ պետութեան ազգութեան մի հատւածը. Օրինակներ շատ կան. Սերբիա և Աւստրո-Հունգարիա. Վերջինիս ծայրագաւառի —Բոսնիայի և Հերցոգովինայի բնակչութիւնը սերբ է. Էլզաս-Լոտարինգիայի մի մասի բնակչութիւնը ֆրանսիական է. Շլեզւիգ-Հոլշտինիան դանիական է. Օսմանեան բնակչութիւնը կտրատւած է Սերբիայում, Բուլղարիայում, Ռումինիայում, Իտալիայում, Աւստրիայում.

Հարց է առաջ գալիս. դեմոկրատիայի նորմալ զարգացման, ազգամիջեան յարաբերութիւնների խաղաղման տեսակէտից ձեռնտու է արդեօք, որ պատերազմից յետոյ վերականգնւեն այսպիսի պետութիւնների հին սահմանները. Անպայման ձեռնտու չէ. Դա կը նշանակէ արհեստականութիւնից յետոյ էլ պահպանել այն վատ պայմանները, որոնք գոյութիւն ունէին կռւից առաջ. Դեռ հարց է նոյն իսկ, թէ չարժէ՞ արդեօք արիւն թափել այդպիսի անարդար կարգադրութիւնները վերացնելու և ազգային օրգանիզմները ամբողջացնելու համար. Բայց ընդունենք, որ պատերազմը այնպիսի սարսափելի չարիք է, որ ոչ մի նպատակով արդարացնել չի կարելի. Սակայն, պատերազմը այսպէս կամ այնպէս կատարւած, սկսւած փաստ է. արիւնը թափւում է. Այդ դէպքում ի՞նչ պիտի անի դեմոկրատիան. Եթէ Սերբիային յաջողւի դուրս վանել աւստրիացիներին իր պետութեան սահմաններից, եթէ նա կանգնի Դանուբի ափին, արդեօք ի՞նչ պիտի թելադրի նրան սերբիական դեմոկրատիան. Կանգ առնել, բաւականանալ «ինքնապաշտպանական» կռւով. Ի՞նչ վերականգնել. պետութեա՞ն, թէ ազգութեան ամբողջութիւնը.

Կարծում ենք, որքան էլ մեծ լինի պետութեան գաղափարը, նա այնուամենայնիւ պէտք է ստորադասւի ազգութեան ամբողջութեան գաղափարին. Սերբիական ժողովուրդը պիտի ցանկանայ շարունակել կռիւը, մինչև իր բնական հատւածների գրաւումը և ազատագրումը զարգացման աննորմալ պայմաններից. Եթէ, ի հարկէ, այս բոլորը ուժերի յարաբերութեան տեսակէտից հնարաւոր է.

Նոյնպէս պիտի վարւի միւս պետութիւնների դեմոկրատիան նման պայմաններում.

Ուրիշ դէպք վերցնենք, մեզ աւելի մօտ, անչափ ցաւոտ. Հայկական հարցը կարելի է վճռել, արդեօք լաւ կը լինէր, եթէ պատերազմ բնաւ չծագէր մեր ճակատում. Բայց չի կարելի երբէք երկու կարծիք ունենալ այն մասին, թէ արդեօք Թիւյ մեր երկրի վրայ թիւրքական իշխանութիւնը այն չափով, ինչ չափով նա եղել է պատերազմից առաջ. Թէ մի նոր կացութիւն ստեղծւի Թիւրքիայի պարտութեան հետևանքով. Ո՞ր դեմոկրատը կարող է հանգիստ սրտով հրաւիրել այդ պետութիւնը նորից ստանալու այն երկիրը, որի հանդէպ նա դարերի ընթացքում երևան եկաւ իբրև մի անարժան տէրագործ.

Այստեղ արւում է մէկ, առաջին հայեացքից ընդունելի առարկութիւն. Պէտք է բաւականանալ պետութեան սահմանների պաշտպանութեամբ, իսկ միւսների հատւածների հարցը լուծել պլեբիսցիտով, ժողովրդական ձայնատուութեամբ.

Պլեբիսցիտը, անշուշտ ամենաարդար միջոցն է ազգային հարցը լուծելու համար. Դա ժողովուրդների ինքնորոշման իրաւունքի արտայայտութիւններից մէկն է. Սակայն, պատերազմը պէտք հասցնել այն աստիճանի, որ պլեբիսցիտը հնարաւոր լինի և լինի իրական. Պարզ է, որ Բոսնիայում կարող է պլեբիսցիտ լինել միայն այն դէպքում, եթէ Սերբիան զէնքի ուժով գրաւի այդ երկիրը. Քանի այդ գաւառը մնում է աւստրիական զօրքերի յետևին, ոչ ոք չի կարող ստիպել Աւստրիային դիմել բոսնիացիներին հարցնելով, թէ ո՞ր պետութեանն են ուզում յարել. Այո, պէտք է ասել, որ յաղթողը նոյնպէս կարող է հրաժարւել պլեբիսցիտից. Բայց պատերազմի ընթացքում գրաււած երկրի ազգային դեռ պիտի որոշւի հաշտութեան պայմաններով. Դա գէթ խօսակցութեան առարկայ է. Իսկ չգրաււած երկիրների վերաբերմամբ ոչ մի հարց չի կարող առաջ գալ.

Բացի դրանից, շատ քիչ դէպքեր կը լինեն, երբ ազատ պլեբիսցիտը տայ անսպասելի հետևանք. Հասկանալի է, որ ամեն մի կտրւած ազգային հատւած պիտի ցանկանայ միանալ իր մայր երկրին.

Վերջապէս, չպէտք է կարծել, որ պլեբիսցիտը միշտ տեղի է ունենում ազատ պայմաններում. Յիշենք XIX դարի միակ պլեբիսցիտի դէպքը. Նապոլէոն III-ը պլեբիսցիտով գրաւեց Նիցցան. Անչափ մեծ էր ուղղակի զէնքի ուժով միացնել. Ֆրանսիան դուրս էր եկել ազատելու Լոմբարդիան Աւստրիայի լծից. Նիցցան իտալական երկիր էր և կարելի էր ստանալ միայն այդ ձևով. Յայտնի է, որ պլեբիսցիտը տարւեց անպայման բռնութեան միջոցներով. Վաղօրօք որոշւած էր, որ Իտալիայի ազատարարը իր «վարձն» է ստանալու. Եւ պլեբիսցիտը տւեց այն արդիւնքը, ինչ որ հարկաւոր էր Նապոլէոնին.

Ընդհանրացնելով այս բոլորը՝ պիտի ասենք. այո, թէև պատերազմը ոչինչով չի կարելի պատճառաբանել, արդարացնել. Բայց եթէ նա ծագել է և զարգանում է, չպէտք է միայն հոգալ status quo ante bellum-ի վերահաստատման մասին, այլ պիտի ստեղծել աւելի լաւ միջազգային պայմաններ. Չի կարելի այդքան արիւնը տալ ոչինչ ընդունել. Ոչ մի պետութիւն չի կարելի անձեռնմխելի համարել, եթէ նա ունի խայտառակ և անարդար ցեղագրական կազմ.

Լինի պլեբիսցիտով, լինի զէնքի ուժով դեմոկրատիան պիտի ձգտի արդարութեան և ազգային կեղեքւած հատւածների ազատագրման.

Ուրեմն «պաշտպանողականութիւնը» (оборончество) ընդունելի է միայն ազգային պետութիւնների մէջ ծագած պատերազմների դէպքում.

Նա անգործադրելի է ներկայ պատերազմի մի քանի ճակատներում.

Ա. Շ.

1896—1916

Յունիս 3

Լուսանայր Բարդուղիմէոս սրբազանին չորս բոլորտիք,
Ուր անման Աւետիսեան գաղափարի ընկերներով,
Ուր Գեւո, Մարտիկ, Մուշեղ ինկան որ զինուորներով…
Դիւանա Ռաւիզ*)

Հազար ութ հարիւր իննսունվեց թւին,
Սև երկուշաբթի յունիս երեքին,
Անօրէն Թիւրքեր բռունեն զարկին,
Գիշեր մինչև լոյս խումբը կոտրեցին.

Եւ առաւօտը, արևու ոսկեղէնին հետ հրացաններու որոտումները ողջունեցին բոլորը դիւցազնամարտիկ. Կատղած խուժանը «սալաւաթ» աղաղակելով կը յարձակի Վանի հայաբնակ թաղերու վրայ «մահ գեաւուրներուն» աղաղակով. Բոլոր թաղերու մէջ ընկնող հայերը անմիջական զոհն ու աղջակէտը կըլլան վայրենի խուժանի գրոհներուն, որոնց ձեռք ընկած հայերը չարաչար մահով սպանւեցան «կացիններով և աւարներով, գլուխնին փշրելով կամ սաւերով մարմին յօշոտելով, անդամահատելով, ձեռքերը մէջ խորովելով կամ քարկոծելով այրելով, դաշոյնով վիրաւորելով կամ բրածեծ ընելով, խողխողելով կամ մորթոտելով**). Անհատ ու եղեռնական կը լինի կոտորածը դեռ 1895-ի վերջերը Վասպուրականի ծայրագաւառներու մէջ.

Աղթամարի ժամանակակից Խաչատուր կաթողիկոսը, երկրի դժոխային ու սոսկալի վիճակը սրտառուչ նամակով մը նկարագրեց է Իզմիրլեան պատրիարքին. Այդ «արիւնով գրւած» նամակէն կը քաղեմ հետևեալ տողերը.

«Սրբազան եղբա՛յր. Դիւանք աղաքէն թէ յայլ տեղեաց ես առաւել ծանրագոյն լուրք հանապազօրեայ գումարեալ բոլորեալ են զմեօք և մերովք փորձառութեամբ գիտեմ թէ քանի՜ դառն է լսել, մանաւանդ տեսանել դառնագին և դառնագին հարւածս նման ազգութեան. Իսկ մենք ընդ նոսին հարւածեալքս զինչ արասցուք, զմերկս զգեցուցուք, զսովեալս կերակրեսցուք, զանտուն անմխիթարս հիւրընկալեսցուք, զհիւանդս և զվիրաւորս բժշկեսցուք, զարտասուս սրբեսցուք, զորբս կորուսեալս օրհասի ի գիրկս մօրն, զհարսն յառագաստն, զհրաժարեալս ի սիրելեաց, զմայրն ի անդարձ օրորանին դարձուցուք, զգանձս ելեկցելս վերականգնեսցուք, զպղծեալս սրբեսցուք, զաւերեալս բնակեցուսցուք, զանարգեալս զգեցուսցուք, զաւերեալ դաշտս և զիւրս շինեսցուք, զզրկեալս կանգնեսցուք թէ զլուսաւորս Տեարցն յուսադրեալ և որ մեծն է, բան զամենայն տաժանելի խնամացեալ յաւերական տնկաւորեսցուք, մինչ սուրբ բռնակալացն դեռ զօրեղ զգոյշ հայութեան և հուր ծախէ դեռ ճարակէ դէն և զանյիշեալս...»

Այս էր առա գրութիւնը 1895-ի թւականներուն Տաճկա-Հայաստանի

*) Դիւանա Ռաւիզ ծածկանունն է հայրենասէր հայրենիքի նւիրեալ Յովհաննէս Կուլօղլեանին, որ գրած է Վանի 1896 թւականներու կռւութիւնը.

**) «Արաքս» 1897, բ. գիրք.

digitised by A.R.A.R.@

մէջ, Կարմիր սուլթանը հրամայած էր «հայերու արիւնով ներկել իրենց հայրենիքը»։ 96-ը Տաճկահայի մարտիրոսութեան էն անուլի թւականն է, Պոլսէն մինչև Վասպուրական և դեռ անդին. Սև-ծովէն մինչև Միջագետքը կը կատարուէր մի սոսկալի եղեռն, համահայկական հսկայական կոտորած... որ այնքան զբաղցուց «կանաչ սեղանները», «այլ աւաղ զի ձայն հառաչանացս երբէք չ'եղին լսելի»։

* *

Դիւցազնական ինքնապաշտպանութիւն մը ցոյց տւաւ Վանը, ուր անմահն Աւետիսեան, անվեհեր Պետօն, քաջամարտիկն Մարտիկ իրենց գաղափարի ընկերներով դիմադրեցին կատաղի և խօլական գրոհներուն, վեց օր հերոսական ճիգերով, կռւեցան, իսկ վերջը . . . .

Այժմ «Լուսահայր Բարդուղիմեայ սրբազանին չորս բոլորտիք» վեր կանաչ սարալանջերուն, մէջ անդնդախոր ձորձորներուն, վեր կըճճ քար-հողին, մէջ ծաղկազարդ հովիտներուն, ասդ ու անդ, անզարդ ու անյայտ, ցանուցրիւ կը հանգչին Վանի 1986 ի դիւցազնամարտի մարտիկները աճիւն—նշխարները՝ անտէր անտիրական, անապաւեն ու անարժան, անշիրիմ ու անգերեզման...

Քսան տարի անցեր է այն օրերէն—Կարմիր օրերէն—և յիշատակը անոնց —«որոնք խիզախ կեանքով դաժան մահը ննջեցին եւ նոցա մահով մեր սեւ կեանքին փայլ տւին»—անջինջ ու անբիծ կը մնայ մեր սրտերու մէջ, մինչ պաշտելի, մինչ խնկելի, մինչ յիշելի...

Քսան տարի անցեր է այն օրերէն—Կարմիր օրերէն—ու անոնց կարմիր հոգիները կը սաւառնին տակաւին Տաճկա-Հայաստանի մինչ չիկագոյն-բոսորագոյն ու կարմիր հորիզոնին վրայ, ուրկէ յաճախ կը ծագի կարմիր արեգակը...

Քսանամեայ յոբելեանն է այսօր այն հերոսական Մեծ Դէպքին, ինքնապաշտպան դիւցազնամարտին, 1896-ին, որ Վասպուրականի արիւնոտ պատմութեան էն փայլուն ու փառաւոր մէկ դրւագն է։

Ապրինք, զգանք, հիանանք, յուզւենք ներշնչւենք այսօր՝ այն օրով՝ 1896-ով որ մենք կրցանք տանել մեր բարոյական մեծ յաղթանակը։

Օրհնենք, պաշտենք, յիշատակենք յիշատակը անոնց՝ որոնց դիւցազնական մահւան ենք պարտական մեր 1915-ի Ապրիլեան հերոսամարտն ու այսօրւան կեանքը...

Փառք ... այն ազգին, որ մինչ կրցած է ծառացող բռնութեան ու եռթաղանիներու դէմ մղել դիւցազնամարտեր, որոց կարմիր յոբելեանները բազմաթիւ են։

«Ծարգանք քեզ, նահատակ ժողովուրդ»։

Հայկ Աճեմեան

„ՀՈՐԻԶՈՆԻ" ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻՑ

Էրզրում, 23 մայիսի

. . . .

— Հաղորդել էինք, որ Մոսկւայի Հայկական կոմիտէն որբանոց է բաց արել գաղթական որբերի համար. այժմս շտապում եմ յայտնել, որ ի նկատի ունենալով մի քանի հանգամանքներ, յիշեալ կոմիտէի ներկայացուցիչը ցանկալի գտաւ որբերին փոխադրել Էրզրումից Կուրդուղուլիի որբանոցը։ Որբերն երեկ Քաղաքների Միութեան ֆուրգոններով արդէն փոխադրւեցին, շրջակայ գիւղերում եղած որբերն էլ փոխադրւելու են Կուրդուղուլի։

— Հիւանդութիւնները կարծես հետզհետէ վերջանում են և յոյս կայ, որ Էրզրումում մօտիկ ապագայում բոլորովին վերջ տրւի տարափոխիկ հիւանդութիւններին։

Գարեգին

ԲԱՂԷՇԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ *)

Ուզում ենք մենք լռել, բայց քարերը չեն լռում կատարւած անարդարութիւնների դէմ։ Բաղէշի նման մի վայր երեսի վրայ ընկած է, և անտէրութեան մատնւած բոլոր միութիւնների կողմից։ Այստեղ գալիս են զանազան անկիւններից փախստականներ, որոնք, բոլորն էլ տանջւած, բոլորն էլ ... և ամեն օգնութեան կարօտ. բայց օգնող չկայ։ Չգիտենք որին դիմենք կամ որին խնդրենք։ Իր Աստուծոյ, մինչդ գոնէ, գոնէ ... այս Թշւառները, որոնք ... հայ Թիւրքի որից հոգո... են։

*) Քաղում ենք խմբագրին ուղղւած մի քանի նամակից։

Մերկ, բոբիկ ու սոված որբերի վոհմակները գայլի նման մեր ետևից վազում են ու հաց խնդրում։

Երբ նայում ենք նրանց, մեր աչքերից արցունք է հոսում. քեաֆիրը, զալըմը տեսնէ՝ չի կարող չգթալ նրանց վրայ։

Այնպիսի ողբալի կացութեան մէջ են, որ գրիչով չի կարելի նկարագրել։ Անկասկած պէտք է լինել, որպէս զի գաղափար կազմէք։

150-ի չափ կին, երեխայ այս դրութեան մէջ են անխնամ, անպաշտպան և քանիները մեռել են։ Որ կողմը անցնում ենք, բոլորը միաձայն խնդրում են. «Աղբէր, փշուր մը խաց Աստուծոյ խաթեր»։

Այս 150-ից զատ ամեն օր գալիս են 5—10 որբեր։ Գալիս են ոգևորւած, բայց երբ այստեղ ոչ մի օգնութիւն չեն գտնում, հիասթափւում են և անիծում իրենց սև բաղդը։

Մարաթուք լեռան մօտ 4000 հայեր կան. վաղը, միւս օրը բանակը մի քիչ յառաջանայ, նրանք էլ պիտի գան. ասացէք խնդրեմ, եթէ այստեղ մարդ չլինի, ո՞վ պիտի օգնէ։ Ամեն տեղից փողեր են գալիս, օգնութիւն են հասցնում, մինչդեռ մեր ապիկարութեան երեսից Բաղէշը Թացել է երեսի վրայ։ Ահա մենք ուզում ենք լռել, բայց քարերը չեն լռում։

Խնդրում ենք յանուն տաճկահայութեան՝ գոնէ դուք ձեր Թերթով օգնութեան հասէք։

Սեպուհ
Մուրադ

Բաղէշ, 5 մայիսի

ՔԵՌՈՒԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մենք ստացել ենք հետևեալ նոր հեռագիրները։

Թիֆլիս, 1 յունիսի.—Խորապէս ցընցւած ազգային խիզախ հերոս Քեռիի մահով, որ բաղդաւորութիւն էր կոփում իր բազմատանջ ժողովրդի համար և կեանքը զոհաբերեց մայր Հայաստանի սուրբ սեղանի վրայ, միացնում եմ իմ ձայնը վշտի ընդհանուր ձայնին անձամբ ինձ ծանօթ քաջ հերոսի ծանր կորստի առթիւ։ Ցայտնում եմ յարգելի լրագրին իմ ամենաանկեղծ ցաւակցութիւնը։

Ռուսաց բանակի կամաւոր
Չերնոզուբի Պէօտր Լեւօնիչ

Երեւան, 1 յունիսի.—Երևանի Թեմական պատգամաւորական ժողովը, յոտնկայս յարգելով ազգային գործի հերոս-մարտիկ, անվախ Քեռիի յիշատակը, իր խորին վիշտն է յայտնում նրա անժամանակ մահւան առթիւ, մաղթելով հանգիստ նրա աճիւնին և իրագործում նրա ձգտումներին։

Նախագահ Խորէն եպիսկոպոս
Նախագահող Սահակ Թորոսեան

Ղամարլու, 1 յունիսի.—Ղամարլուի Եղբայրական Օգնութեան կոմիտէն և ժողովուրդը, ցնցւած հայ ազգի պատւի պաշտպան Քեռիի մահից, խոնարհւում են նրա աճիւնի առջև և իրենց ցաւակցութիւնն են յայտնում հերոսի ընտանիքին։ Կոմիտէ

Կիեւ, 30 մայիսի.—Խորին վիշտ պատճառեց մեզ իր ժողովրդի բարօրութեան և լաւագոյն ապագայի համար կռւող, մարտի դաշտում ընկած Քեռիի մահը։ Թող նրա դէպի իր արիւնաներկ հայրենիքը տածած հերոսական մահը օրինակ ծառայէ աճող սերունդին։ Փառք և պատիւ ազգային գործի համար ընկած մարտիկին։

Հայ ուսանողներ

Թիֆլիսի Թեմի առաջնորդ գեր. Մեսրոպ եպիսկոպոսը ստացել է հետևեալ հեռագիրը Մոսկւայից.

«Մոսկւայի Հայկական կոմիտէն, ստանալով Քեռիի մահւան տեղեկութիւնը, արտակարգ նիստում որոշեց խորին ցաւակցութիւն յայտնել մեր ժողովրդի կրած անփոխարինելի կորստի առթիւ։ Ընկած հերոսի յիշատակին կոմիտէն որոշեց ֆոնդ կազմել նպաստ տալու կամաւորներին և նրանց ընտանիքներին։ Յիշեալ ֆոնդի համար յատկացւած է 5,000 ռ.։

Կոմիտէն ջերմ փափագ է յայտնում, որ ազգային հերոսի աճիւնը Թաղւի իր հայրենիքում։ Մամիկոնեան»։

Բացի արդէն յիշատակւածներից հեռագրով ցաւակցութիւն են յայտնում՝

Սարատովից — Բարխոյեան, Գէորգեան, Խալաթեան, Խոյեան։

Սոչիից—Սեդրակ, Տիգրան։

Խարկովից —Գարեգին Փնջոյեան։

Թէոդոսիայից— Արտաշէս Տէր-Պօղոսեան, Մկրտիչ Գապոյեան, Երւանդ Քէֆչեան, Վահան Կուպէլեան, Վարդանոյշ Գապոյեան։

Աստրախանից—Հայկական կոմիտէ։

Տաշքենդից—Հայկական կոմիտէ։

Ռոստովից (Դոնի վրայ)—Ցովսէփ, Խանում, Մեսրոպ, Խոսրով, Արաքս, Վահրամ, Արամ, Վազգէն Զաքարեաններ։

ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ

(Մահւան 25-ամեակի առիթով)

ՊԵՏՐՈՍ Հ. ԱԴԱՄԵԱՆ

(Կենսագրական ուրւագծեր)

IV

Պետրոս Ադամեանի բեմական կեանքը արդէն խոշոր հատորի գործ է։ Քառորդ դարից աւել տեւեց այդ մեծ և փայլուն կեանքը, ամբողջովին յաղթանակ, սկզբից մինչև վերջ բարձրացում դէպի վեր և վեր։ Մենք միայն յիշատակելով կանցնենք ամենագլխաւոր կայանները այդ յաղթական գընացքի ճանապարհին։

Թէ ինչպէս գիտէր Ադամեանն իր իդէալին հասնել, ցոյց է տալիս նրա պատմած մի փաստը։ Կ. Պոլսում, Վարդովեանի խմբում խաղալիս, նա ասել էր իր ընկերներին, Թէ պիտի այնպէս կատարելագործէի ֆրանսերէն լեզւի մէջ, որ ներկայացումներ կարողանայ տալ և այդ լեզւով։ Ու այս նպատակին իրագործելու համար նա գնում է Պարիզ, մտնում է «Comèdie Française» Թատրոնը, ծառայում է ամենացած պաշտօններում, բայց փոխարէնը կարողանում է լիակատար կերպով տիրել ֆրանսերէնին, այնպէս որ յետոյ այդ լեզւով ներկայացումներ էր տալիս և մեծ տաղանդով արտասանութիւններ էր անում բեմից *)։

Սակայն ոչ Պարիզը, ո՛չ ժամանակի Պոլիսը չէին, որ պիտի մղէին Ադամեանին դէպի արւեստի բարձունքները։ Այս դերը վերապահւած էր Ռուսաստանին, որ պիտի դառնար նրա համար նոր մի հայրենիք, փառքի ու հռչակի հայրենիք։

Առաջին անգամ 1869-ին էր, որ Պետրոս Ադամեանը Ֆասուլաճեանի խմբի հետ եկաւ Ռուսաստան և ներկայացումներ տւեց Նոր-Նախիջևանում։ Խմբի և մանաւանդ Ադամեանի գտած ընդունելութիւնը լաւ էր, բայց նիւթական պայմաններն արգելք եղան, որ խումբը գնայ և ուրիշ հայաբնակ վայրեր։ Իսկ 1870-ին սարսափելի հրդեհը լափում էր Կ. Պոլսի Թաղերը և Ադամեանի հայրը գրկւում էր իր բոլոր կայքից ու կարողութիւնից։ Պետրոսը շտապում է վերադառնալ իր ծննդավայրը՝ հօրը մխիթարելու համար։ Այդտեղ նա նկարչութեամբ էր հաց վաստակում և դերասանութիւն էր անում։ Այդ միջոցին էլ գնում է իր ... ջին քարը, նւիրելով իրեն Շէքսպիրի ուսումնասիրութեան **)։

1879 Թւականին Պետրոս Ադամեանը պոլսեցի մի քանի դերասանների հետ հրաւիրւում է Թիֆլիս՝ այստեղի մշտական խմբի ներկայացումներին մասնակցելու համար։

Իսկապէս այս ժամանակից է, որ հայ ազգն իմանում է, Թէ ինքն Ադամեան ունի։ Օտար երկնքի տակ նա միանգամից նւաճում է ոչ միայն հայ, այլ և օտար հասարակութիւնները։ Նրան սիրում, պաշտում էին։ Օրւայ հերոս էր, նրան ցոյց էին տալիս, անծանօթներն անգամ կանգ էին առնում այդ գեղեցկադէմ, արտասովոր մարդուն նայելու համար։ Ռուս դրամատիկական խմբի սիրելին դարձաւ, նշանաւոր կոմիկ դերասան Անտէլ-Բարլուշն ասում էր. «Այդ փոքրահասակ մարդը մի վիթխարի տաղանդ ունի»։

Հայ բեմը դեռ այսպիսի բան չէր տեսել և յետոյ էլ երբէք չտեսաւ։ Հայ ազգային հանճարի մեծ տօնն էր։

Ադամեանը բերել էր իր հետ իր պոլսական դերերը, հասկացողութիւնները, գեղարւեստական սովորութիւնները։ Թիֆլիսը ոչ միայն սիրեց նրան, այլ և սկսեց դաստիարակել մի նոր դպրոցում։ Ոգևորւած ծափահարում էր նրան, միևնոյն ժամանակ և քննադատում։ Հենց այսպիսի մի միջավայրի էր կարօտ Ադամեանի տաղանդը։ Մի ուրիշը կամ մեծամտութեամբ կամ ... ցուցմունքները կամ Թ... լսբրաութեամբ կընկնէր, կը յուսահատւէր ու կը կորցնէր իրեն։ Ադամեանն այդպէս չեղաւ. Նրա մէջ այրւող ստեղծագործական մեծ տենդը նոր Թափ ստացաւ ինքնուրոյնաբար և անկախաբար արտայայտւելու համար։ 1880 Թւականի նոյեմբերի 21-ի երեկոն վճռական և մեծախորհուրդ մի վայրկեան էր Ադամեանի, նրա հետ նաև հայ արւեստի բախտի համար։ Այդ երեկոյ նա Թիֆլիսի բեմի վրայ դրեց հայերէն «Համլէտ»։ Ոչ ոք մինչև այդ չէր համարձակւել այդպիսի յանդգնութիւն անելու։ Մօտենալ ամեն մի հսկայի՝ հեշտ չէ, բայց Շէքսպիրի պէս մի հսկային մօտենալը նաև մեծ պատասխանատւութիւն էլ է բերում իր հետ։

Ադամեանը չխորտակւեց Շէքսպիրի մեծութեան տակ։ Ընդհակառակն, այդ երեկոյ անգլիական հանճարը ժպտաց հայ խիզախ ինքնուսին։ Գնալով այդ ժպիտը փոխւեց սիրոյ և երկու կիսագնդերը նւաճած արւեստը իր մեծութիւնից մասնիկ էր հանում և Ադամեանին։

Մեծ յաղթանակը տարւած էր։ Եւ յաղթանակողը միայն Ադամեանը չէր իբրև անհատ, այլ և հայ լեզուն, հայ միտքը։ Այդտեղից մենք էլ, իբրև ինքնուրոյն մի ժողովուրդ, մտնում էինք համամարդկային ստեղծագործութեան Թանգարանը իբրև աշխատակից՝ մեր սեփական համ ու հոտով, մեր գաղափարներով ու պաշտամունքներով։

Ադամեանը գնաց այդ պատմական յաղթանակը նաև մեր գաւառներում տարածելու, մի հանգամանք, որ ցոյց էր տալիս Թէ որքան ժողովրդասէր էր նա, Թէև ծնւած այլ միջավայրում, մի հեռաւոր գաղթավայր-մայրաքաղաքի մթնոլորտում։ 1881 և 1882 Թւականների ամառը նա ճանապարհորդեց Անդրկովկասի հայաբնակ և փոքր ի շատէ խոշոր վայրերը՝ ամեն տեղ գտնելով գրկաբաց ընդունելութիւն, ընդհանուր սէր և հիացմունք։ Կարելի է ասել որ հայ ժողովուրդը այդ երկու տարւայ ընթացքում արագ զարգացաւ հասունացաւ, ինչպէս հերոսները հէքիաթներում։ Այո, ինարկէ, բացառապէս հայ Թատրոնի և նրա զարդ Ադամեանի գործը չէր։ Մենք ունէինք և ուրիշ շատ մղիչներ ու գործօններ, որոնց մէջ Ադամեանը, այնուամենայնիւ, փայլում էր իբրև մի բացառիկ գեղեցիկ և հմայիչ երևոյթ։

Եւ ահա հէքիաթային աշխոյժով մի դիւթիչ վերկացած ու կազմակերպւած հայ ժողովուրդը իր տաղանդն ուղարկում է Ռուսաստանի ազգերի տեսութեան։

1884 Թւականից Պետրոս Ադամեանը Ռուսաստանում է, ներկայացումներ է տալիս հայաբնակ կենտրոններում, յետոյ վստահութիւն է ունենում նոյնիսկ ռուսական զոյգ մայրաքաղաքների մէջ հանդէս գալու ռուս հասարակութեան առջև։ Նա մեծ և փոքր բեմերի վրայ և՛ Քին էր, և՛ Կորրադօ, և՛ Ուրիէլ Ակոստա, և՛ Արբենին, և՛ Օթելլօ և՛ Լիր Արքայ։ Տպաւորութիւնը խոր էր, բայց երբ նա հանդէս էր գալիս իբրև Համլէտ, սքանչացում էր առաջանում ռուս խստապահանջ հասարակութեան և քննադատութեան շրջաններում։ Նրան դնում էին մեծ և աշխարհռչակ արտիստների շարքում։ Ցատկապէս Ադամեան—Համլէտը մի բեմական երևոյթ էր, որին տեսնելու շտապում էին ռուս դերասաններն անգամ. Ադամեան—Համլէտ չէր կարող լինել ուրիշ ոչ ոք։ Եւ որ եզակին էր, աննախընթացը այս սքանչելի երևոյթի մէջ, հայ բեմի հանճարը հայ լեզուն էր հնչեցնում ռուս հասարակութեան առջև, նրանով էր հմայում, գեղարւեստական ամենաբարձր հաճոյք պատճառում։ Այնուհետև ոչ ոքին այլ ևս չյաջողւեց այսպիսի մեծ բախտ։

1887-ին Ադամեանը Օդեսսայումն էր և շրջեց այդ կողմերի հայաբնակ վայրերն էլ։ Նոյն իսկ Անդրկասպեան երկրի հայ փոքրիկ գաղութներն էլ չզրկւեցին նրան բեմի վրայ տեսնելու բախտից։ Այստեղից նա Թիֆլիսի վըրայով վերադարձաւ Կ. Պոլիս։ Հայրենի քաղաքն ընդունեց նրան ոգևորութեամբ։ Նա ներկայացումներ էր տալիս այդտեղ և Զմիւռնիայում։

1888-ի վերջում Կ. Պոլսի բեմի վըրայ տօնեց Ադամեանի 25-ամեայ յոբելեանը։ Բայց հասարակական այս խանդավառ մեծարանքը չարագուշակ էր հայ բեմի հանճարի համար։ Մինչդեռ նա պատրաստւում էր Արևմտեան Եւրոպայի առջև էլ ցոյց հանել իր խոշոր ընդունակութիւնները, արտասահմանի այցելութիւններ անելով մեծ մայրաքաղաքներին, սարսափելի մի հիւանդութիւն (քաղցկեղ) նստում էր նրա կոկորդի մէջ։ 1890 Թւականի երկրորդ կէսին նա արդէն մի մեռնող մարդ էր, և «Արձագանքի» Թղթակիցը զարհուրելի գոյներով էր նկարագրում մեծ արտիստի դրութիւնը։

Մահւան ուրւականի հետ իր անխնայ որջից դուրս սողաց և հայկական քաղցնելի իմաստութիւնը—«Գնա մեռիր, արի սիրեմ»։

Մահամերձ դրութեան մէջ Ադամեանը մատնւեց մի ոճրագործ մոռացութեան։ Նա կարօտ էր փողի, Ադամեանը, որի համար երբէք նշանակութիւն չէր ունեցել մամոնան և որի վաստակը ամենայն յօժարութեամբ բաժանում էր չունեւորներին։— Դեռ լաւ որ ռուսական դեսպանատունը, հայ անգուգական տաղանդը յարգելով, տեղաւորեց նրան իր հիւանդանոցի մէջ, ուր նա շրջապատւած էր խնամքով։

Մինչ միևնոյն ժամանակ, երբ հայ բեմի աստղը մարում էր մոռացութեան մէջ, նոյն հայրենի ցուրտ իրականութիւնը անօգնականութեան մէջ խեղդում էր մեր գրականութեան մեծագոյն պարծանքներից մէկին, անմահ Պարոնեանին։

1891 թ. մայիսի 28 ին մեռնում էր «Ազգային Ջոջերի» հեղինակը։ Մի քանի օրից յետոյ, յունիսի 3-ին, ռուսական հիւանդանոցում յաւիտենականութեան գիրկն էր մտնում Ադամեանը։

Նա մեռաւ իբրև ջերմեռանդ կաթոլիկ։ Խոստովանւեց, հաղորդւեց, խաչելութեան առջև չոքած այնպիսի մի սրտառուչ զղջում կատարեց, որ խոստովանահայր վարդապետը լաց եղաւ։

Նրա Թաղեցին փառաւոր կերպով։

Քսան և հինգ տարի առաջ, այդ մահերի և Թաղումների ազդեցութեան տակ, ես գրում էի «Տարազի» մէջ. «Թաղող ազգ»։

Այսօր էլ միևնոյնն եմ կրկնում։

V

Պետրոս Ադամեանը տեղ ունի և հայոց գրականութեան պատմութեան մէջ։ Գրել է նա շատ ոտանաւորներ, (մօտ 300), որոնք հրատարակւած են երկու հատորիկներով, գրել է պատկերներ, քննադատութիւն (Համլէտի մասին), ասել է՝ տեղ ունի նա և մեր գրականութեան պատմութեան մէջ։ Եւ այդ տեղը բաւական նկատելի է։ Բանաստեղծութեան մէջ էլ Ադամեանը նրբամիտ, զգայուն է, ունի ինքնուրոյնութիւն։ Արշակ Չօպանեանը ժամանակին մանրամասն վեր է հանել Ադամեանի ոտանաւորների գեղարւեստական արժէքը և ցոյց է տւել որ Ադամեան-բանաստեղծը բաւականաչափ գնահատւած չէ մեզանում*)։

Իմ կողմից ես այն կաւելացնեմ, որ գեղարւեստի այս ճիւղի մէջ էլ նկատւում է այն մեծ ազդեցութիւնը, որ արել են Ադամեանի վրայ ռուսահայերը։ Ոչ ոք Թիւրքահայ բանաստեղծներից այնքան չէ հրապարակախօսութիւն մտցրել արւեստի մէջ, ինչպէս Ադամեանը։

Իր ոտանաւորների մէջ, ինչպէս և իրականութեան մէջ, Ադամեանը վառվռուն հայրենասէր էր։

«Հայ ծնելըս՝ ինձ համար
Կը համարիմ պարծանք ու բախտ»։

Այսպէս էլ ճանաչում էին նրան բոլոր ոչ-հայերը։ Ու սիրում էին նրան։

ԴԵՐԱՍԱՆԸ

Նկարչին Թոյլ դէթ յիշատակն ի կտաւ,
Փիդիասոյն ի կճէն,
Կանհետանայ քեզ հետ հանճարն և դիմակ,
Կուտէ հողոյն սև ճճէն,
Պատմութիւնն, նա գուցէ չեղ ոք մի յիշէ
Ապագայում՝ Թէ կայիր։

Պ. Ադամեան

Եւ այսօր, մենք նրա յետնորդներս, նա որ իր այդ խօսքերը յաճախ մեր ականջին շշնջում էր գանգատաւորի շեշտերով, գտնւում ենք նոյն զաւն իրականութեան առաջ։

— Կանհետանայ քեզ հետ հանճարն և դիմակ...

Անցաւ մի բաղդաւոր սերունդ, որ լսեց, սքանչացաւ նրա դաշն ու գրաւիչ ձայնը, և զմայլեց, հիացաւ նրա Թովիչ խաղով.—այո, Թովիչ, որովհետև հանդիսականը տեսնելով Ադամեանի խաղը չէր կարող չհրապուրւել, չմոռանալ ինքնիրան, և հոգւով-մարմնով չփարէր, չզգար նրան իր հոգու խորքում զետեղւած։

Նա մի անբացատրելի բան ունէր իր մէջ, մի ուժեղ մագնիս, որ ոչ մի մեծ դերասանի վրայ չէր երևացել, և հենց այդ ձգողական արտաքին ոյժն էր, որ բոլոր աչքի ընկնող ռուս քննադատները, իրենց գլուխ ունենալով

հռչակաւոր Զուլկօն,
նրա խաղը բոլոր ժամ
խարհահռչակ դերասան
կան ոյժ ունէր նրա
կան ոյժ ունէին նրա
կան, ձգողական արտա
նէին նրա կապուտակ

Ադամեանի ձայնը,
հասարակ, մանկական
անգամ ընդունակ էր, ն
ճալի ծիծաղաշարժ և
կան, իր գեղերը արտա
նում էր մի աննմ
տութիւն, որի մասնա
Թիչ եւեէչները կոչել
նրա լեզուն հասկացողին
ցողին հաւասարապէս։
Թող չկարծէ Թէ այդ բ
ինքնիրեն, բնականօրէն
մեանի մէջ։ Ոչ։ Շատ
տուր դաշն ձայն ունենա
նինը արդիւնք էր յամ
տև վարժութեան։ Նա
առանձին արտասանում
անգամ և զանազան
ուշադիր լսում էր իր
Թեան, և այդպիսով ըն
ինչ որ իրեն հաճելի էր
տեղ արդէն դատաւոր
պէտք չունէր։ Իր կերթ
րին աստիճանի զարգա
ւեստական ճաշակը իր
անկողմնակալ դատաւոր
Ադամեան միայնակ չէր,
էր մի դպրոցի, մի չկու
տւող ու քաջալերողն
շուշտ Սրապիոն Հէքիմե
ւանդ Մկրտիչ Պէշիկթ
դպրոցի ներկայացուց
նոյնպէս Աստղիկը, Սիրա
գինէ Դարազչեանը, այ
նոյնպէս դիւթիչ բեմակա
որի բեմը Թողնելն ու
մեծ կորուստ, մի դժբ
հայ բեմի համար։
վարպետների բերնում
ները կոկորդային, խոր
հնչիւններ չէին, այլ
ճանի հեշտալուր,
նաւոր մեղեդիներ։
իմ խղճում գրիչը չէ կ
յայտել այն՝ ինչ որ զգա
բակութիւնը իր սրտի
տութով, ահա Թէ ինչ էր
սայի ներկայացումներից
ворос. Телеграфъ"-ը.

— Ադամեան Թէեւ
մեզ անծանօթ հայերէն
այնուամենայնիւ գեղեց
անսահման հաճոյք է
իր խաղը տեսնողների
մէջ խոր հետքեր է Թողն
հուրդ էր տալիս միմի
խաղալ։ Նրա ներկայացու
տեսնող ռուսները վկայ

— Երբէք մի ուրիշ
գեղեցիկ չէ կարելի արտա
բուռն կրքերը։

Իսկ նրա հետ մասնա
բազգի դերակատարները
հայ լեզւի գործած ազդ
իրենք էլ իրար մէջ կրկն
միջ դուրս։

— Թաչկինակը... Թո՛ղ
գօ, և այլն։

Այդ միևնոյն Թերթը
նւիրւած իր մի՝ այլ
նում գրում է.

— Զգում էք նրան ոչ
ոչ Թէ այն համոզմունքով
ընտիր դերասան է, այլ
անխուսափելի զգացմունքով
պում է ձեզ արտասուել
սիրել այդ օտար դէմքը
լեզուն։

Ահա այսպէս էր Ադամ
հմայքը, և հայ լեզուն
ճութիւն էր գործում նրա

Թէ որքան զատող և
վուրդ են յոյները, այդ
տեն նրանք, որոնք եղել
մանաւանդ լեզւի խնդր
նրանք ոչ ոքի զիջում ան
մինչև իսկ դաւառացի ան
տարրին յունարէն սովոր
սեցնել տալու աստիճան.
եանի հանճարը, Ադամեանի
զուն նրանց էլ խոնարհեցր
բայի Թատրոններից մէկում
բասանական խմբի հետ գ
Ադամեանն։ Աւելորդ եմ
խօսել հայ Օթելլօի տարած
յաղթանակի մասին։

* *

Ցես տեղւոյն յուղարկաւորը
Ցրւին, անդուլ՝ հողա
Ինձ հետ Թաղւին հողոյ
Զաւակներն էլ, Համլէտ, Ուրիէլ

*) Հայ ազգիկներին մէջ յիշատակութիւն անգամ չկայ, որ Ադամեանը Թղել է Պարիզում։ Այս փաստը հաղորդողը ռուս դերասան Դարին-Վինոկին է (տես Զանչեանի «Братская Помощь», 1898, եր. 442)։

**) Այսպէս գրել էի ես «Հորիզոն»-ում ... «Շէքսպիրը հայերի մօտ» յօդւածներից մէկի մէջ։ Իմն ասացին, Թէ Շիրվանզադէն «Մշակ»-ի մէջ գրել է, որ իմ այս խօսքերը ճիշտ չեն։ Ես Թողնում եմ ուրիշ ապացոյցները և բերում եմ մէկը, այն՝ որ այդ տեղեկութիւնը ես վերցրել եմ Օդեսսայի «Новороссійскій Телеграфъ» Թերթի մի յօդւածից, որ, ինչպէս երևում է բոլոր նշաններից, գրւած է եղել Պետրոս Ադամեանի Թելադրութեամբ։

*) «Մասիս», 1892, Թ. 3957։

digitised by A.R.A.R.@

Եւ եթէ չէր կարելի այդ թանկագին զաւակներին վերակենդանացնել, գէթ կարողանայինք որոշ չափով մեր աչքի առաջ ուրւագծել այն անման պատկերները, որ ստեղծագործեց Ադամեանի հանճարը, որոնցից—աւա՜ղ—մնացին միայն լուսանկար պատկերներ, հազիւ մի աղօտ գաղափար տուող այն հրաշալի ստեղծագործութիւնների, որոնց արժէքը լաւ էր իմանում ինքը, նրանց արտադրողը և որոնց մասին էր ողբում իր մահւան հետ միասին՝ սրտաճմլիկ շեշտերով։

Ադամեանի անման հանճարը առանձնապէս ցնցուեց այն օրից, երբ նա ձեռնարկեց ներկայացնել իր կլասիկ ռեպերտուարը։ Նախնական Համլէտը, որ նա ներկայացրեց 1881 և 82 թւականներին, շատ թերութիւններ ունէր։ Բայց Ադամեանի աշխատանքը և ուսումնասիրութիւնները յաղթեցին ամեն արգելքի, և առաջին Համլէտը խաղալուց մօտ երեք տարի յետոյ նա հռչակւեց իբրև անման Համլէտ։

Ո՞րն էր նրա գլխաւոր դերը։ Շատերից եմ լսել այս հարցումը։

Համլէտը, իբրև փիլիսոփայական և հոգեբանական մի բարդ կերտուածք, միշտ համարւել է Ադամեանի ստեղծագործութիւնների թագն ու պսակը։ Բայց այսուամենայնիւ չպէտք է կարծել թէ նրա Կորրադօն, Ուրիէլ Ակոստան, Քինը, Օթելլօն, Լիր-Արքան արւեստի կողմից նւազ ուշագրաւ էին քան Համլէտ։

Ո՛չ։

Նրա բոլոր դերերը յղկւում, ողողկւում էին մի այնպիսի առանձնայատուկ ճարտարութեամբ, որին կարծեմ սխալած չենք լինի եթէ անւանենք՝ Ադամեանական։ Իւրաքանչիւր դեր կրում էր իր ինքնայատուկ դրոշմը, բոցավառւած իր հանճարի հրով և արտայայտւած իւրայատուկ թափով ու հնչեղութեամբ՝ ապշեցնելով իր ներկայացումներին հանդիսատես եղող հասարակութեան։ Եւ ռուսները, իբրև գեղարւեստական աւելի ըմբռնողութիւն ունեցող հասարակութիւն, համարեա աստւածացնում էին Ադամեանին, մինչդեռ հայկական ռեցենզենտները չէին երբեք Ադամեանին այն տեղը՝ որին արժան էր։

Երբ 1886 թ. Ադամեան յաղթանակով Թիֆլիս վերադարձաւ Ռուսաստանից, «Նոր-Դարում» մի նկատողութիւն տպեց, որով կասկած էր յայտնում թէ նա հազիւ կարողանայ լաւ Օթելլօ լինել։ Այդ տողերը կարդալուց յետոյ պէտք էր տեսնել Ադամեանի զայրոյթը։

— Թո՛ղ խաղս տեսնելուց յետոյ գրեն—գոչում էր,—և յետոյ ինքն իրան մխիթարում ասելով,

— Ի՞նչ արժէք ունեն այդ գրութիւնները, քանի որ Զուկօի նման գեղարւեստագէտն է յայտնել իր հիացմունքը իր քննադատականներով։

Եւ այս խօսքերը միակ ինքնագովութիւնն էր, որ ես լսեցի նրանից իմ հինգամեայ ընկերութեան միջոցին։

Նա աւելի քան համեստ էր՝ երբ խօսքը վերաբերէր իր արւեստին։ Ահա մի նմոյշ, որ ինձ պատմեց պ. Հ. Գիւլմսերեան։

Մի անգամ Թիֆլիսում, դեռահաս պատանի, գործով մտայ Ադամեանի սենեակը,—պատմեց պ. Գ.—կանգնած դիտում էի, թէ նա, իր սովորութեան համեմատ, մի ածխացած լուցկիով ինչպէս նկարում էր թղթի վրայ, ուր մի քանի րոպէից դրոշմւեց մի գեղեցիկ կանացի գլուխ։

— Ի՞նչ լաւ էք նկարում, պ. Ադամեան։

— Այո, ես բաւականին նկարել գիտեմ, նաև գրում եմ, գիտեմ և էլի մի քանի բաներ, միայն մի բան չգիտեմ։

— Ի՞նչ բան, պ. Ադամեան։

— Դերասանութի՛ւն, որին պէտք ունիմ շարունակ սովորելու։

Բայց թողնենք որ իր արւեստի մասին օտարները խօսեն։

Ա. Վռոյր

(Շարունակելի)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

ԳԵՐ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ ՇՏԱԲԻՑ

2 յունիսի

Արեւմտեան ճակատ.—Դւինսգետի ճակատի վրայ և Նարոչ լճի հարաւ-արեւմտեան կողմը թշնամու արտիլերիան շատ տեղերում ուժեղ կրակ էր բացում. դրանից յետոյ գերմանացիները փորձում էին դուրս գալ խրամատներից և յարձակում սկսել, բայց ամեն տեղ յետ մղւեցին։ Բարանովիչի շրջանում մասնակի կռիւ տեղի ունեցաւ, որի ժամանակ մենք գրաւեցինք թշնամու խրամատները, բայց գերմանացիների ճնշման տակ յետ դարձանք դէպի մեր նախկին դիրքը։

Գեներալ Բրուսիլովի զօրքերի յարձակումը շարունակւում է։ Նորից գերիներ և աւարներ են վերցւած։ Թշնամին տեղ-տեղ շարունակում է հակայարձակումներ գործել կամ ամրանում է նոր գծերի վրայ։ Ըստ լրացուցիչ վեկոյցների աւելի ստոյգ հաշիւը տւել է հետեւեալ թւերը. առ այժմ վերցրած են գերիներ և աւարներ՝ 1 գեներալ, 3 գնդապետ, 2467 սպայ, 5 բժիշկ և մօտ 150,000 զինւոր. 163 թնդանօթ, 266 գնդացիր, 131 ռմբաձիգ և 32 ականաձիգ։

Բալթիկ ծով.—Մեր ականակիրները յունիսի լոյս 1-ի գիշերը յարձակւում գործեցին թշնամու շոգենաւերի մի կարաւանի վրայ, որ անցնում էր ռազմանաւերի պաշտպանութեան տակ։ Պահակ նաւերի հետ ունեցած կռւի ժամանակ մենք խորտակեցինք մանր ականակիրների տիպի 3 պահականաւ և մի օժանդակ յածանաւ, որի նաւաստիների կողմը գերի է վերցւած։ Մենք կորուստներ և վնասւածքներ չունեցանք։ Կռւի ժամանակ թշնամու շոգենաւերը փախչեցին դէպի Շւեդիայի ջրերը, սակայն չհետապնդւեցին մեր կողմից։

Կովկասեան ճակատ.—Փոփոխութիւններ չկան։

—

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 1 յունիսի. — Վիեննայից ստացւած տեղեկութիւնների համաձայն, Աւստրիայի բնակչութեան մէջ ընկած պանիկան միանգամայն աննկարագրելի է, որովհետեւ ոչ ոք չէր սպասում ռուսների յարձակումը, նկատի ունենալով, որ կառավարութիւնը վստահեցնում էր, թէ աւստրո-ունգարական դիրքերն անմատչելի են։ Աւստրո-ունգարական մամուլը աշխատում է հանգստացնել հասարակական կարծիքը, մատնանշելով, թէ չպէտք է վախ ունենալ ռուսաց յարձակումից, որովհետեւ անցեալ տարի ռուսաց զօրքերն առաջ էին անցել, բայց նրանց առաջացումը դադարեցրած էր։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 31 մայիսի. — Տեղեկութիւն է ստացւած, որ ռուսաց մի փոքրիկ զօրախումբ անցել է ռումինական հողը Մամորնիցայի մօտ։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 31 մայիսի.—Ռումինական լրագիրները հաղորդում են, Աւստրիական զօրքերը ռմբակոծեցին Մամորնիցան, ուր գտնւում էր ռուսաց զօրախումբը և աւերեցին շատ տներ, վիրաւորելով և սպանելով շատ բնակիչների։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 1 յունիսի (ուշաց.).—Պաշտօնական լրագիրները տպում են կառավարական աղբիւրից ստացւած մի հաղորդագրութիւն, որ Մամորնիցայի մօտ ռուսների ռումինական սահմանն անցնելը բացատրւում է թիւրիմացութեամբ, որովհետեւ անկեղծ բարեկամութիւնը Ռուսաստանի և Ռումինիայի միջև թոյլ չի տալիս այդ բանին ուրիշ բացատրութիւն տալ։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 1 յունիսի.—Ռուսների ռումինական սահմանն անցնելու միջադէպը, որ գերմանոֆիլ մամուլին առիթ էր տւել ագիտացիա մղելու, այստեղի քաղաքական շրջաններում հարթւած և սպառւած է համարւում։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 2 յունիսի.—Ստացւած տեղեկութիւնների համաձայն, աւստրիացիները պարպել են Չեռնովիցը, հիմնելով իւրաքանչիւր ազգութեան երկու ներկայացուցչից բաղկացած մի յանձնաժողով քաղաքը ռուսներին յանձնելու համար։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՌԱԶՄԱՐԵՄ

ՓԱՐԻԶ, 1 յունիսի. — Երեկոյեան պաշտօնական հաղորդագրութիւն։ Վերդենից դէպի հիւսիս շրջանում ընդմիջումներով արտիլերիայի գործունէութիւն է։ Ճակատի մնացած երկայնքի վրայ էական ոչինչ չպատահեց։

ՓԱՐԻԶ, 2 յունիսի. — Ցերեկուայ պաշտօնական հաղորդագրութիւն։ Մաասի երկու ափերին հետեւակազօրքի կռիւներ չեղան։ Գիշերւայ ընթացքում հակառակորդի արտիլերիան խոշոր գործունէութիւն ցոյց տւեց Շատանկուրի շրջանում, նոյնպէս Սուվիլից դէպի հիւսիս ճակատամասերում։ Վոգեզներում թշնամու մի ուժեղ զօրամաս, որ փորձեց մօտենալ մեր զօրագծերին արտիլերիական եռանդուն կրակի պաշտպանութեան տակ, յետ մղւեց գնդացիրների կրակով։ Գերմանացիների յանկարծական յարձակման մի ուրիշ փորձ՝ Դուօմոնից հիւսիս-արեւմուտք մեր դիրքերի վրայ, անաջողութեան մատնւեց։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀՌՈՄ, 1 յունիսի.—Հաղորդագրութիւն իտալական գլխաւոր շտաբի։ Պոզինօի ճակատի վրայ մայիսի 30 ի երեկոյեան արտիլերիական կատաղի նախապատրաստութիւնից յետոյ, թշնամին գրոհներ տւեց Ֆորնիալարի, Կոմպիլիայի և Մոնտէ-Չովէի ուղղութեամբ, սակայն ամենուրեք յետ վանւեց մեծ կորուստներ կրելով։ Երեկւայ ընթացքում թշնամին սահմանափակւեց նրանով, որ ամեն մեծութեան բազմաթիւ մարտկոցներից ռմբակոծեց Ագիէլի և Բրենտայի ամբողջ ճակատի երկայնքի դիրքերը, առանձնապէս Մոնտէ Նովենիօ շրջանում։ Մեր զօրքերն քաջաբար դիմացան թշնամու կրակին և վանեցին առաջանալ փորձող հետեւակ զօրամասերը։ Վերին Բոյտէում՝ մեր վերջերս գրաւած տարածութիւնը խլելու նպատակով Պրեդեստանիօյից հիւսիս արւած յարձակումները կատարեալ անյաջողութեան մատնւեցին։ Վերին Ֆելլայում և Չեէբրաւ հովտում աննշան ընդհարումներ են տեղի ունենում. Իզոնցօ գետի վրայ ոչ մի էական դէպք չպատահեց։

ԲԱԼԿԱՆՆԵՐՈՒՄ

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 1 յունիսի.— Բուլղար կառավարութիւնը դարձեալ բացեց բուլղար-ռումին սահմանագլուխը։ Նա հերքում է Սոլունից ստացւած այն լուրը, թէ բուլղարները գրաւել են Դեմիր-Հիսարը, թէև այդ փաստը նախապէս հրատարակւած էր բուլղարական կիսապաշտօնական թերթերի կողմից։

Իշխաններ Բորիս և Կիրիլլ Ուսկիւբից եկան և այցելեցին Մակենզենին։

ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

ՆՈՐԴՁԵՅԻՆԳ, 2 յունիսի.—Գիշերւայ ծովային կռւի մասին լրացուցիչ տեղեկութիւնների համաձայն, գերմանական 13 նաւեր երեք գերմանական ականանաւերի, մի օժանդակ յածանաւի և մի քանի զինւած ականորս նաւերի ընկերակցութեամբ յարձակւում կրեցին Արկոյից 40—50 մղոն վրայ՝ ռուսական ականակիրների մի նաւախմբի կողմից։ Գերմանական նաւերը ցրւեցին. ինչպէս ենթադրւում է, նրանցից մի քանիսը ընկղմւած են։ Երկու ռուսական շոգենաւ հասան Արկեբունդ։ Այսօր Նորդչեպինգի նաւամատոյցը մտած զինւած ականորսը հեռացաւ՝ հիւանդանոցում թողնելով վիրաւորներ, որոնցից երկուսը ծանր։

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՓԱՐԻԶ, 1 յունիսի.—Արտաքին գործերի մինիստրութեան շէնքում բացւեցին դաշնակիցների տնտեսական խորհրդակցութեան նիստերը։ Խորհրդաժողովի նախագահ Բրիանն ողջունելով պատուիրակներին՝ ասաց. «Յաղթելը բաւական չէ. յաղթութիւնից յետոյ պէտք է տնտեսական միութեան ճանապարհով ապահովել դաշնակիցների միջոցների ուժեղ զարգացումը, արտադրութիւնների փոխանակումը և նրանց տարածումը համաշխարհային շուկայում։ Պատերազմը ապացուցեց, թէ թշնամիներն տնտեսական ինչպիսի սարքութեան էին ուզում հասցնել մեզ։ Մենք մօտ էինք աչքողութեան։ Սակայն մեր կրած ահագին զոհողութիւնները ապարդիւն չեն լինիլ, եթէ կարողանանք ապահովել աշխարհի տնտեսական ազատագրումն ու վերականգնենք առևտրական առողջ սովորութիւնները։ Դրա համար անհրաժեշտ է վճռականօրէն՝ միութիւն և գործողութիւնների համաձայնեցումն նոր ուղի ընտրել՝ ճնշելու թշնամիների առեւտրի արգելանքերութիւնը։ Անհրաժեշտ կը լինի գրաւել թշնամուց գրաւած երկիրների տնտեսական կեանքի վերականգնումով։ Այդ նպատակով դաշնակիցներին հարկ կը լինի համերաշխօրէն պահանջել արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել՝ պարտւած թշնամուց վարձահատուցում ստանալու եղած վնասների համար և պաշտպանութիւն ու հովանաւորութիւն ցոյց տալ տուժած երկիրներին. Հարկ կը լինի հոգ տանել մեր տնտեսական միութեան ներքին կարգապահութեան և մեզ ընդհանուր վտանգից ապահովելու մասին։ Զանազան ճիւղերում ներկայ անձնաւորութիւնների այս համագումարը մի վստահելի գրաւական է, որ անհրաժեշտ որոշումները ձեռք կառնւեն։ Անհրաժեշտ է, որ բացւող ներկայ նիստերը ներշնչեն պատերազմով յաղթելու վճռական ցանկութեամբ։ Մեր քաջարի զօրքերի առատաձեռն՝ շատերի կրոնակից առաջացած վիշտը և փայլուն յոյսերը պիտի ներշնչեն մեր աշխատանքները։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ, 1 յունիսի.—75,000 հոգու մի թափօր, տղամարդկանցից, կանանցից ու երեխաներից բաղկացած՝ առաջնորդութեամբ նախագահ Վիլսոնի, ամերիկեան դրօշը ձեռին, ցոյց սարքեց ի նպաստ զօրամասներ յատկացնելու՝ հզօր բանակներ ու նաւատորմիղ կազմելու համար։

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ, 2 յունիսի.—Թափօրից յետոյ արտասանած ճառում Վիլսոնը յայտարարեց, որ արտասահմանում ծնւած անձերի փորձը՝ ամերիկեան կուսակցութիւնների մէջն քաղաքական շանտաժով գործածելու, պէտք է դադարեցնել՝ հենց այդ արտասահմանեան կուսակցութիւնների շահի համար։ Ոնկնգիրներն ողջունեցին այդ յայտարարութիւնը, որ նախագահական ընտրութիւնների առթիւ դեմոկրատ կուսակցութեան յայտագրի էական մի մասն է կազմելու։

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՄ

ՀԱՒՐ, 1 յունիսի.—Հաղորդագրութիւն բելգիական գաղութների մինիստրութեան։ Նահանջելով դէպի հարաւ, գերմանական ուժերը, ըստ երեւոյթին, կենտրոնանում են Քեօթէգի շրջանում։ Գեներալ Տոմբերի բանակը, շարունակելով թշնամու հալածել, երեք կէտերում հասաւ Վիկտորիա Նյանզա լճից իբրև մեկնող մեծ ճանապարհին։ Առաջին զօրամասը մայիսի 26-ին գրաւելով Ուզումբուրան, հետապնդում է Մորոնի ճանապարհով. Կիւոեգի կողմը՝ երկու զօրամասեր հասան՝ մէկը Լուգարակի, մէւսը Կազիմա։ Վերջին տեղը մօտ 100 կիլոմետր հեռու է Մաշամբարայից դէպի արեւելք։ Ձախ թեւը շտապով հասաւ Կազերա և բռնեց Տանգանիկա լճի անցքերը։ Գարաւչիկ Բեխազէ և Կոլինիշի օդաչուները հիդրոպլանով թռան մայիսի 28-ին գերմանական Կիգոմա բերդի վրայով և ռմբակոծեցին գերմանական «Գոմս ֆոն Հետցէն» թնդանօթակիր նաւը։ Երկաւմբ լուրջ վնասներ պատճառեցին նաւին։

ԼՈՆԴՈՆ, 2 յունիսի.—Զինւորական մինիստրութիւնը հաղորդում է, որ երեկ օդային աջող յարձակումներ են տրւել Եգիպտոսում Էլ-Արիշի և Բիր-Մազարի թշնամու բանակատեղերի և օդանաւային կայանի վրայ։ Մեր օդաչուները ջախջախեցին մի «ֆոկկեր»։ Մայիսի 31-ին թշնամու աէրօպլանը յարձակւեց Սերապէումի վրայ, սակայն վնաս չպատճառեց։ Նա ապարդիւն կերպով փորձեց ռումբեր ձգել Սուէզի ջրանցքը, և ստիպւեց փախուստ տալ իր վրայ բացւած թնդանօթային կրակի պատճառով։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ, 1 յունիսի.—Բանւորական խնդրի վերաբերմամբ յանձնաժողովը վերջնականապէս հետեւեալ հիմունքները սահմանեց առեւտրական հաստատութիւնների ծառայողների նորմալ հանգիստն ապահովող օրինագծի համար. օրինագծի մէջ երրորդ Դումայի առաջարկած 12-ժամեայ օրւայ տեղ ընդունել 10 ժամեայ օր, աշխատանքի համար 8 և ճաշի համար 2 ժամով։ Տօնական կատարեալ հանգստութիւն սահմանւած է բոլոր կիրակի օրերը և երկոտասանօրեայ տօներին։ Խառն ազգաբնակչութիւն ունեցող տեղերի քաղաքային վարչութիւններին իրաւունք է տրւում կրօնական բնոյթ ունեցող նկատումներով սահմանելու, բացի կիրակի օրերից, շաբաթւայ մէջ մի ուրիշ օր ևս հանգստութեան համար՝ այլադաւան ծառայողների համար—ուրբաթ օրը, հրէայ ծառայողների համար—շաբաթ օրը, այն պայմանով, սակայն, որ այդպիսի տեղերում առեւտրական հաստատութիւնները կարող են բացել կիրակի և այլադաւանների շաբաթւայ մէջ տօնած օրերը երկու ժամ ամեն օր։ Օրինագիծն առաջին ընթերցմամբ ընդունւած է։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

—

Բարձրագոյն հրամանով Պետրոգրադի Կայսերական Հնագիտական ընկ. կողմից երեկ մի արշաւախումբ մեկնեց դէպի Վան և շրջակայքը՝ սեպագրերի ընթերցման և հնագիտական պեղումների համար։ Արշաւախմբի ղեկավարն է ակադեմիկ Ն. Ե. Մառ, որին ընկերանում են երիտասարդ գիտնական Յ. Ա. Օրբելի, լուսանկարչական մասի կառավարիչ Ա. Վռոյր և ճարտարապետ Գ. Ն. Կնեակնեցկի։

Իսկ Ազգագրական ուսումնասիրութեան համար Ալէքսանդր III ի ռուսական թանգարանի կողմից ուղևորւեցին դարձեալ Վանի շրջանը Ա. Ա. Միլլեր, Ա. Գ. Ալէչօ և Գ. Մ. Մակինցեան։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

—

Մանազկերտից հեռագրում են Հայոց Կենտրոնական կոմիտէին, որ մայիսի 25-ին քրդերը յարձակւել են ցորեն գնելու համար Խնուսից դուրս գնացող 13 հայի վրայ և սպանել են նրանց՝ տանելով անասունները. մայիսի 29-ի գիշերը, նոյն տեղում քրդերը յարձակւելով սննդատու կայաններ բացող կարաւանի վրայ՝ սպանել են մի մարդ և երկու ձի։ Կարաւանը փախստականների հետ մասին թաքնւել է, անյայտ է թէ ուտեղ. մայիսի 24-ին, գիշերը, Ալաշկերտում, զինւորական պահակախմբից քիչ հեռու, քրդերը դարձեալ յարձակւում են տրանսպորտի վրայ, վիրաւորում են սայլապաններին և յափշտակում են 2 ձի։

◆ Թիֆլիսի Հայոց Գիւղատնտեսական ընկերութեան լիազօր Գ. Շահնամեանը Մարաղայից հեռագրում է Գաղթ. նպաստող Թիֆլիսի հայ ընկերութիւնների Միութեան Նախագահ՝ Մեսրոպ եպիսկոպոսին, որ նա գնել է 400 գլուխ եզ, կով, գոմէշ և մատակ Վանի շրջանի համար, որ մօտ օրերումս Սալմաստի վրայով կուղարկէ Վան։

◆ Պրն. Տիգրան Աֆրիկեանը նւիրել է Թիֆլիսի Հայոց Գիւղատնտեսական ընկ. օրգան «Գիւղատնտեսին» 69 ռ. որպէս բաժանորդագին 20 օրինակի՝ ուղարկելու համար նրա հաշւով պահող գիւղացներին։

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՖԼԻՍ

Երկրագործական մինիստրի և պարենաւորման գործի Կովկասեան գլխաւոր լիազօր Կ. Ի. Շաչկովսկին, որ ծառայութեան գործերով մեկնել էր Սև-ծովեան շրջանները, յունիսի 2-ին վերադարձաւ և նոյն օրը ներկայացաւ Կովկասի Փոխարքային։

◆ Զինւորական փոխառութիւնը Թիֆլիսի մասնաւոր բանկերում տւել է հետեւեալ արդիւնք. այսպէս, օրինակ, վաճառականների բանկը իր բաժանորդներով տւել է մօտ 3 միլիոն ռ., Ազովեան-Դոնեան բանկի բաժանմունքը՝ մօտ 1,300,000 ռ., Վոլժսկո-Կամսկի բանկի բաժանմունքը՝ 850,000 ռ., Թիֆլիսի Փոխադարձ Վարկային ընկ.—142,600 ռ., Ռուսաց Փոխադարձ Վարկային ընկերութիւնը՝ 100,000 ռ. և Գիւղատնտեսական փոխատու վարկ. ընկ. նոյնպէս 100,000 ռ.։

◆ Փայտավաճառները միջնորդութիւն են յարուցել Թիֆլիսի նահանգապետի առաջ, որ սա վառելափայտի սակագինը աւելացնէ՝ առաջին տեսակի սաժէնը մինչև 85 ռ., երկրորդ տեսակինը՝ մինչև 80 ռ. և երրորդ տեսակինը՝ մինչև 70 ռ.։

◆ Երեկ, յունիսի 3 ին, № 30 սանիտարական գնացքով քաղաքային հիւանդանոցներից Հիւսիսային Կովկաս փոխադրւեցին 583 հիւանդ և վիրաւոր զինւորներ։

◆ Յունիսի 2-ին Սարիղամիշից եկաւ № 210 Համառուսական զեմստւոյին Միութեան գնացքը լի վիրաւոր և հիւանդ զինւորներով. որոնց թւում մի քանի հիւանդ և վիրաւոր սպաներ. բոլոր ծանր հիւանդները և վիրաւորները թողնւած են Նաւթլուղի զինւորական հիւանդանոցի տնօրէնութեանը, իսկ թեթեւները փոխադրւած են Բագու և հեռուներ։

◆ Քաղաքային վարչութիւնը Պարամոնովի, Նիկոլենկոյի, Կաշչենկոյի, Ռիսսայի և Թուտաեւովի ալիւրի ֆիրմաներին 420,000 փ. ալիւրի պատւէր է տւել։

◆ Բնակարանի վարձը թանգացնելու համար Վ. Վասիլեան 300 ռ. տուգանքի է ենթարկւած։

◆ Ստացանք հետեւեալ հրատարակութիւնները. 1) «Հասկեր» մանկական պատկերազարդ ամսագիր, հրատարակութիւն «Նւէր Մանուկներին» ընկ. № 4 յուլիս-օգոստոս, տասներորդ տարի, էջ 30, բաժնեգինն է ճանապարհածախսով (յաւելւածներով վեց համար) 2 ռ. 50 կ., իւրաքանչիւր համարը 50 կ., երեք համարը 1 ռուբ. 2) Տեղեկագիր Հայուհեաց «Մեղուի» Աշխատանքի Տան 1913, 1914 և 1915 թ.թ., X րդ տարի։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սեւաստոպոլից հաղորդում են, որ ռուսաց նաւերը Սև-ծովում նորից խորտակել են թիւրքական մի քանի առագաստանաւ, որոնց նաւաստիները գերի են վերցւած։

— «Бирж. Вѣд.»-ն ասում է, որ Բրուսիլովի զօրքերի աջողութիւնը անխափան ծաւալւում է։ Թշնամին կորցրել է իր կազմի 50 տոկոսը։ Այդպիսի ջարդ չի նկատւած նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ ռուսներն առաջին անգամ արշաւեցին Գալիցիայի վրայ։

— „Рус С.л.“-ին հաղորդում են, որ աւստրիացիներին օգնութեան հասած գերմանացիները մեծ կորուստներ են ունեցել։ Գերի ընկած գերմանացիները զայրոյթով են խօսում աւստրիացիների մասին, որոնք յայտարարել էին, թէ իրենք մենակ էլ կարող են վերջացնել ռուսների հաշիւը, այն ինչ ջարդւել էին և գերմանացիների օգնութեանը դիմել էին միայն երկրորդ օրը երեկոյեան։ Ուղարկւած գերմանական օգնական զօրքերը ջարդւում են մաս առ մաս։

— Լոնդոնից հաղորդում են, որ Ռումինիան գաղտնի ընդհանուր զօրահաւաք է յայտարարել։ Բուլղարիան փակել է ռումինական սահմանը։ Ենթադրւում է, որ նա վախենում է, թէ ռուսների աջողութիւնը կարող է ազդեցութիւն գործել Ռումինիայի վրայ և կըստիպէ վերջինիս միջամտել պատերազմին Քառեակ Համաձայնութեան կողմը։ Բուլղարիայում նմանապէս վախենում են ներքին յեղափոխութիւնից։

— Հաւաստի աղբիւրից հաղորդում են, որ Համաձայնութեան պետութիւնները վճռել են Աթէնքում վերջնագրի ձևով մի շարք կարևոր պահանջներ անել։ Այդ պահանջները պէտք է կատարեն անյապաղ, այլապէս ձեռք կառնեն այն բոլոր միջոցները, որ Համաձայնութեան պետութիւնները անհրաժեշտ կը գտնեն։ Նաւապաշարումը արդէն որոշ ազդեցութիւն գործել է Աթէնքում և յունաց կառավարութիւնը շտապել է արձակել իր բանակի մի որոշ մասը (մօտ 150,000) ապացուցանելու համար, որ ինքը ագրեսիւ միտումներ չունի Համաձայնութեան պետութիւնների դէմ։

— Վենիզելոսը իր լրագրի մէջ յայտարարում է, որ Յունաստանի ներկայ տագնապից ազատելու միակ ճանապարհը յեղափոխութիւնն է։

digitised by A.R.A.R.@

— „Рус. Вѣд.“-ին հաղորդում են, որ Լոնդոնից ստացուած տեղեկութիւնների համաձայն յունաց թագաւորն ու կառավարութիւնը վճռել են տեղափոխուել Լարիսսա։

— Աթէնքից հաղորդում են, որ Սալոնիկի ժանդարմերիայի պետ Միզրիստիսը ստիպուած է եղել 24 ժամւայ ընթացքում հեռանալ քաղաքից։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԻՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Պարտք կը համարիմ պատասխանել «Հորիզոն»-ի 109 թւին «Ինչպէս են վերաշինած *) Հայաստանը» վերնագրով թղթակցութեան մէջ ինձ եղած երկու վերագրումներուն։

1.—Թղթակիցը կը գրէ. «Վանի իրադարձութիւններու մասին Կաթողիկոսին այնպիսի այլանդակ տեղեկութիւններ են տուած, որ նա, նախապաշարուած, վեր է կեցեր Մինասեանի և իւրայիններու ցուցմունքով Լիմ կղզեակի անապատականներէն Ցովհաննէս վարդապետը առաջնորդական տեղապահ է կարգած՝ անտեսելով Աղթամարի տեղապահ Դանիէլ վարդապետի ներկայութիւնը, որը աշունէն ինքը երկիր գանւելով մեծ ծառայութիւն է մատուցած ձեռագիրները հաւաքելու և ժողովրդի հոգևոր գործերը տանելու աշխատանքին մէջ։ Ռուսերէնին տիրապետող եկեղեցականի մը անհրաժեշտութիւնը գերազանցապէս զգալի է. Ցովհաննէս վրդ. զգալով իր անկարողութիւնը Լիմ անապատ քաշւելու խօսքեր կընէ։

Երբ Մինասեանին կը մատնանշեն Դանիէլ վարդապետի աւելի կարող լինելը. «չէ՞ որ նա դաշնակցականներու ազդեցութեան տակ կը գանւի», կը պատասխանէ»։

Պատասխանս.—

Վանի իրադարձութեանց մասին իմ հրապարակաւ ըրած յայտնութիւններէս աւելի կամ տարբեր ոչինչ խօսած եմ Կաթողիկոսին։ Զափազանց ուրախ պիտի ըլլայի եթէ իմ հրապարակումներէս որևէ մէկուն հերքում տուէր փաստացիօրէն։ Պարտականութիւն պիտի համարէի հրապարակաւ ներում խնդրել այն անձերէն որ վարկաբեկւած կրնային ըլլալ իմ ամբաստանութիւններէս։ Այլապէս զրպարտիչ մը եղած պիտի ըլլայի, ինչ որ ամենազզւելի ձեռնագործութիւն կը համարիմ։ Հասարակական գործիչի մը անունը անհիմն տարաձայնութիւններով սեւցնելը՝ հաւասար կը համարիմ ես մարդասպանութեան։ Եւ իմ հրապարակաւ ամբաստանած անձերէն մէկն ալ եղած է նոյն ինքն Դանիէլ վարդապետը։

Ես ամիսներ առաջ Վերաշինութեան Ցանձնաժողովին ներկայացուցած եմ Վանի մէջ ռուսագէտ կարող եկեղեցականի մը ներկայութեան անհրաժեշտութիւնը։ Ես ամիսներ առաջ նոյն Ցանձնաժողովի կողմէ անձամբ դիմում կատարած եմ Վեհափառին մօտ նոյն խնդրով, Վանեցիներու կողմէն ալ նոյնիմաստ հանրագրութիւն մը ներկայացնելով։ Եւ Կաթողիկոսը խոստացաւ ըստ կարելւոյն գոհացում տալ այս պէտքին։ Ցովհաննէս վարդապետը երբէք չեմ ներկայացուցած Կաթողիկոսին իբրև փոխանորդութեան յարմար անձ, անոր մասին խօսք անգամ չէ եղած բնաւ։ Անհիմն սուտ մըն է Ցովհաննէս վարդապետի առաջնորդական տեղապահութեան նշանակումը վերագրել մեր կողմէ եղած որևէ ջանքի։

2.—Թղթակիցը ակնարկելով «Հայաստանի Վերաշինութեան Ցանձնախմբի»-ի Վանայ մէջ ունեցած գործունէութեան, որու լիազօրներէն մէկն եմ՝ ինչպէս յիշւած է թղթակցութեան մէջ, կը գրէ. «Եզ, սերմացու տալու խոստում կուտան ամեն անոնց, որոնք կանդամագրւեն Սահմ. Ռամկավար կուսակցութեանը. կը մերժեն հեռաւոր գիւղացիներուն օժանդակութիւն ցոյց տալ ինչպէս Արճակի շրջանին մէջ եղող Azorkն գիւղն է, առարկելով որ հեռու է, մինչդեռ պատճառը այլ է... Իսկ մօտակայ շրջաններու գիւղացիներէն միայն նոքա կը նպաստաւորւին, որոնք իրենց խայտառակ գործակալներէ կը ներկայացւին իբր՝ բարեկամ»։

Ամենածանր ամբաստանութիւն մըն է այս որ կրնայ յառաջ բերւիլ նպաստաբաշխ մարմնոյ մը պաշտօնէին դէմ։ Այսպիսի յանցագործութեան մը մէջ գտնւող պաշտօնեան ոչ միայն ամենախայտառակ կերպով վտարւելու է իր պաշտօնէն, այլ և յանձնւելու է կառավարական արդարադատութեան՝ արժանի կերպով պատժւելու իր գործած բարոյական ամենասոսկ զեղծարարութեանն համար։ Այսպէս կը պահանջեն փախստականներու գերագոյն շահերը, այսպէս կը պահանջէ զեղծարարութեամբ ամբաստանւած պաշտօնեան գործածող նպաստաբաշխ մարմնոյն վարկը և այսպէս կը պահանջէ մեր ազգային արժանապատւութիւնը։ Իսկ երբ հայկական կազմակերպութեան մը վստահւած պետական նպաստի բաշխման մէջն է որ տեղի ունեցած են այնպիսի զեղծումներ, ինչպէս է Վանայ մէջ եզ ու սերմացու բաշխելու տրամադրւած գումարը, այդ պարագային կրկնապէս սրբազան է գտնեալ յանցագործին դատարանի միջոցաւ պատժւիլը։

Անհաւասիկ պատասխանս՝ եղած այս ամբաստանութեան։

Բացարձակապէս սուտ է վերի ամբաստանութիւնը ծայրէ ծայր։ Ես կամ Վանայ վերաշինութեան մասնախմբի որևէ անդամը ոչ մէկ հայու խոստում ըրած ենք եզ կամ սերմացու տալ՝ Սահմ. Ռամկավար կուսակցութեան անդամագրւելու պայմանաւ։ Մեր շրջանակի մէջ եղող ոչ մէկ գիւղի մերժած ենք օժանդակութիւն ցոյց տալ, ոչ մէկ գիւղացի նպաստաւորւած է միայն՝ իբր «բարեկամ» ներկայացւելով։

Տասնեակ մը գիւղերու բաշխած ենք եզ ու սերմացու։ Իւրաքանչիւր գիւղի մէջ երեք ընտանիքի զոյգ մը եզ ենք տւած փոխարինաբար, իսկ որբևայրիներու երկու ընտանիքի մէկ կով։ Մեր այս բաշխումը կատարած ենք մուրհակներ առնելով ստացողներու ամբողջին ստորագրութեամբ։ Կը հրաւիրեմ, ուրեմն, «Հորիզոն»ի թղթակիցը և կամ խմբագրութիւնը, քանի որ կը հաստատէ իր թղթակցի ամբաստանութեանց ճշմարտութիւնը, որ ցոյց տայ միակ հայ մը մեր եզ բաշխած բոլոր գիւղերուն մէջ որուն մերժած ըլլանք եզ տալ որևէ առարկութեամբ։ Կը հրաւիրեմ միակ հայ մը, որուն եզ տւած ըլլանք իր Սահմ. Ռամկավար ըլլալուն և կամ անդամագրւելու խոստման վրայ, բայց որուն իրաւունք չունէինք տալ որդեգրւած սկզբունքին համաձայն։

Իրողութիւնն այն է, որ ես անձամբ մեր եզ բաշխած գիւղացիներէն և ոչ մէկը կը ճանչնամ, բացարձակապէս և ոչ մէկը։ Այսօր իսկ բացարձակապէս անգիտակ եմ թէ եզ ստացող գիւղացիների մէջ Սահմ. Ռամկավարներու անուններ կա՞ն և որո՞նք են։ Հարկ կա՞յ աւելցնելու թէ Թիւրքիոյ մէջ ոչ մէկ ատեն ես պատկանած եմ որևէ քաղաքական կուսակցութեան, չեմ մասնակցած որևէ կուսակցական ժողովի կամ գործի։ Իբրև կրթական գործիչ բացարձակապէս չէզոք մնացած եմ քաղաքական կուսակցութիւններէ։ Իսկ պ. Ա. Մալխասեանի անունը խառնել Սահմ. Ռամկավար կուսակցութեան ծաւալման գործին՝ ծիծաղելի է պարզապէս։

Կը պահանջեմ որ գաղթականական գործերով զբաղող կազմակերպութիւններու Թիֆլիսի Միութիւնը, որու վստահւած պետական գումարով են գնւած եզները, ամենախիստ քննութիւն բանայ «Հորիզոն»-ի այս ամբաստանութեան ճշտութիւնը ստուգելու նպատակով։ Այնչափ իր ալ պարտականութիւն է սուրբ որչափ Վերաշինութեան Ցանձնաժողովին, որու կողմէ պաշտօնի կոչւած եմ։ Պատրաստ եմ այս խնդրոյն համար դատւիլ օրինաւորապէս կազմւած որևէ քննիչ յանձնաժողովի առջև։

Մ. Մինասեան

*) Տպագրւում է Դրօշի. օր. 114 յօդ. յու. 12 րդ էջէն հետոյ վրայ։ Խմբ.

Խմբագիր՝ Ս. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Հայ Օրիորդաց Կոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացել է հետեւեալ նւէրները. Եկատերինոդարի հայոց դպրոցի աշակերտ-աշակերտուհիներից 25 ռ., Ազիզբէյից—յունւ. 13-ին կազմակերպած ներկայացումից—342 ռ. 04 կ., Բարխուդարեանից—2 ռուբ., Տիրուհի Վարդապետրիկեանից Սէյլանեանի դագաղի վրայ պսակ դնելու փոխարէն 100 ռ., Ա. և Ս. Փանեաններից Վ. Ս. Եղիազարեանի դագաղի վրայ պսակ դնելու փոխարէն 25 ռ., տ. Գ. Դանիէլեանից 10 ռ., տ. Ե. Կուսիկեանից 3 ռ., տ. Շեստակովայից 25 ռ., Գուդաուտի Հայ Կանանց միութիւնից 200 ռ., Ցով. և Եր. Զաքարեաններից 25 ռ., Ռոստովից՝ Սիմոնեանի տան խնճոյքից 44 ռ., Մերւից՝ Ալ. Շահնազարեանից 50 ռ., Սարիղամիշից՝ Ցարութիւն Աբեօղեանից 55 ռ., «Դիլիգաւթ» ընկ. ապրիլ ամսւայ՝ 25 ռ., Սարեանից՝ բժ. Վ. Գէորգեանի դագաղի վրայ պսակ դնելու փոխարէն 25 ռ., Գուդաուտից պ. Եղ. Եղիսերեանի միջոցով հաւաքած 56 ռ. 30 կ.։ Նւիրատուներն են.—Մաղլումեան 10 ռուբ., Սիմոնեան, Զարեակեան 5-ակ. ռուբ., Պերճեան 4 ռուբ., Զատիկեան 3 ռ., Մամիկոնեան, Մկեան 2 ռ. 50-ական կոպ., Մուսեան, Եամանեան Բարեակ 1 ռ. 50 կ., Տիրացուեան, Բէգմէջեան, Երմեան, Բալայեան, Աւետիսեան 2-ակ. ռ., Մաղմանեան, Կարապետ Առաքել. Օղաբաշեան, Գէորգեան, Բողաճեան, Աղաբէկեան 1-ական ռ., Պալեան, Հէքիմեան, Աղիգեան, Կազարեան, Կարրիպեան 50-ական կոպ., Ալէքսանեան 40 կոպ.։ Նիազովի հարսանիքում հաւաքած 10 ռուբ., Ցակոբ Աւագեանից 2 ռ. 35 կ., Գ. Թորոսճեանից 25 ռ.։

757 1—1

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ ՃՏԱՊՈՎ ԲԱՆՒՈՐՆԵՐ

Էրզրումի երկաթուղագծի վրայ հողային աշխատանքների համար, 2 ռ. 50 կոպ. օրավարձով և ուրիշ յարմարութիւններով։ Դիմել Բէհբութեան փողոց, № 30. Կովկ. Հայոց Բարեգործ. Ընկերութեան Տեղեկատու Բիւրօն. առաւօտ. ժամը 9—2.
759 8—1

Լոյս տեսաւ ընդարձակ հրատարակութեամբ

Պատկերազարդ

● ՆՈՐ ԵՐԳԱՐԱՆ ●

ՌԱԶՄԻ ԵՐԳԵՐ

ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊԷԿ

Անդրանիկի, Դրօի, Համազասպի, Քեռու, Վարդանի, Արամի, Անդրանիկի և իր քէկնազականների, կամաւորների երգման, Անդրանիկ և իր օգնականներն, Քեռին և իր օգնականներ ու բազմաթիւ խմբական և առանձին պատկերներ, ներկայ պատերազմի վերաբերեալ բազմաթիւ նոր երգեր ու տաղաչափութիւններ։
Դիմել Թիֆլիսի հայ գրավաճառներին, գաւառով գնողներին զեղչ կը լինի, ճանապարհածախսը գնողի վրայ է։
Իմ հասցէն՝ Тифлисъ, Авлабаръ, Ходживанская ул. № 16, Х. Теръ-Оганесянцу, կամ Թիֆլիս, տպարան «Մամուլ»։
669 10—7

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ
ԶԻԼԲԵՐՇԱՑ-ՇԱՊԵԼՆԻԿՈՎԱՑԻ

Ելիսաւետինսկայա փողոց, № 7. Բօ-Մոնդի դիմաց, Վորոնցովի արձանի մօտ։ Ընդունում են մասնագէտ բժիշկները, առաւ. ժ. 8-ից—երեկ. 8 ժամը։ Կարելի է բժշկել բոլ ցանկութեան առանց բաւ-մասօրեայի և ատամները հանել առանց ցաւի, Սմերնցուցիչ դեղերի ներգործութեամբ։
Ատամնաբուժարանն ունի արհեստանոց, որտեղ ընդունւում են պատւէրներ ամեն տեսակի արհեստական ատամ. համար. պատւէրները ես բ տարւում են շուտ։ Արհեստական ատամներ 24 կտոր 1 ռ. 50 կոպէկից և վեր։ 25—19

«ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԲԻՒՐՕ»-Ի ԿՈՂՄԻՑ ՓՆՏՐՒՈՒՄ ԵՆ

ԷՐԶՐՈՒՄ Ղասարա գիւղից (Իսպիր) Սարգիսեան Արշակեանց ամուսինները—Ալէքսանդր և Գոհարիկ, ցանկանում են իմանալ իրենց քենիի ու քրոջ—Փամբուղ Վարդերեսեանի հասցէն։ Սա գտնւում է Ղարսում։

ՄՈՒՇ Սուլուխ գիւղից Մելքոն Սաշաթեան։ Փնտրողը նրա եղբօրորդին է—Ղարիբ Ցակոբեան։

ԽՆՈՒՍ Կոպալ գիւղից Նիգեարը փնտրում է իր ամուսին Ցարութիւն Աւետիսեանը, տագր Լևոնը, և 10 տարու որդին—Մուշեղը։

Ո Ր Բ

ՎԱՆ Շահրադի գիւղից Հրանուշ Վարդան 15—16 տարու։ Էջմիածնի կայարանում յանձնւած է ինչ-որ մարդու, հասցնելու համար մինչև Թիֆլիս։ Մնունդից այս կողմը, Ուլուխանլուից նամակ է ստացւած աղջկանից, որ գրել է թէ՝ այդ մարդու անունը Փիրաչջլու է, որը, իբր թէ Նախալովկայում տուն ունի։ Փնտրողը նրա քոյրն է - Արուսեակ Տմիկեան։
Ցայտնել. Թիֆլիս, Բեբուտովսկայա № 30, «Տեղեկատու Բիւրօ»։
755 1—1

ԾԾՄՈՒՄԲԻ ՓՈՇԻ

(Сѣра въ порошкѣ)
Ծախում եմ մեծ քանակութեամբ, ուղարկում եմ պոստով. Եկատերինոդարում փութը 35 ռուբլի, պոստային և այլ ծախսեր փութին 5 ռուբլի։ Կանխավճար 40-տոկոս. առանց կանխավճարի չի ուղարկւում։ Հեռագրներին պատասխանում եմ, երբ պատասխանի համար վճարւած է։
Հասցէս՝ Екатеринодаръ, Гимназическая, № 63, Л. Н. Бабаджананцъ. Հեռագրական հասցէս՝ Екатеринодаръ, Бабаджананцу.
683 10—10

ԿՈՐՑՐԵԼ ԵՄ

Թիֆլիսի կայարանում կաշէ պորտմոնէ ոսկեայ մոնոգրամներով, մէջը 89 ռ. փող և մի շարք կարևոր դոկումենտներ ու բանկային չէկ. գտնողներից խնդրւում է փողը վերցնել, իսկ մնացածը ուղարկել ինձ. Эривань, Астафьевская № 88, учителю Никогосяну.
751 2—2

Լոյս տեսաւ և վաճառւում է Հրատարակութ. Դ. Դաւիթ-Խանեանի և Ա. Միանսարեանի

ԴԱՍԱԳԻՐՔ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

(Ըստ հայոց թեմական դպրոցների նոր ծրագրի)
Միջնակարգ դպրոցների համար
ՀԻՆ ԴԱՐԵՐ
(Սկզբից մինչև Արշակունեաց հարստութեան անկումը)
Հիւսեց ՍԱՀԱԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Վաճառւում է Թիֆլիսի բոլոր հայ գրախանութներում։ Պահեստը հրատարակչի մօտ, Тифлисъ, Фрейлинская, 4, Міансарову։
Գինն է մէկ ռուբլի։ 702 5—5

ԾԱԽՒՈՒՄ Է ՎԱՐՍԱՎԻՐԻ ԽԱՆՈՒԹ

Միքայէլեան փողոց, № 113, Սաթենիկ Բարալեանց։
756 1—1

Ցօգուտ Նպաստամատոյց Ընկերութեան

Վաճառւում են հետևեալ հրատարակութիւնները.
1) Линчъ. «Арменія», չքեղ հրատարակութիւն, պատկերազարդ, 2 հատոր, կազմով. Հայաստանի քարտէզով (հաւագիտ). գ. 18 ռ.
2) Ив. Гнуни. „Мотивы армянск. поэзіи“ (очерки арм. литерат.). գ. 40 կ.
3) М. Алавердянъ. „Идеологи освобожденія турецкихъ армянъ“ (Раффи, Дзеренцъ, Патканянъ, Арцруни). գ. 40 կ.
4) Ив. Сарксянъ. „Армянск. литература“ (разск. въ переводѣ). գ. 60 կ.
5) Բ. Իշխանեան. «Գերմանիայի և Թիւրքիայի տնտես. քաղաք. փոխ-յարաբերութիւնները» գ. 25 կ.
6) Շիրվանզադէ. «Երկերի ժողովածու» I, II, III և IV. ամեն մինի գինն է 1 ռ. 50 կ.
7) » «Ցաւագարը և Զհուզի ականջը» (հեղինակի կենսագրութիւնով և պատկերով) գ. 50 կ.
8) Վահունի. «Պատրանք», վէպ։ գ. 1 ռ.
9) » «Մատնիչ», պատմուածք։ գ. 40 կ.
10) Սահակ վ. Ամատունի. «Հայոց բառ ու բան», 708 մեծադիր էջ. գ. 2 ռ.
11) Ալ. Աճարեան. «Ժողովածու երկերի» հատոր I. գ. 1 ռ.
» հատոր II. գ. 75 կ.
» «Շվէյցարական գիւղը» (նամականի), գ. 1 ռ.
» «Լռութիւնը», վէպ, գ. 60 կ.
» «Կեանքը վէպը», գ. 75 գ.
» «Անդունդը», գ. 1 ռ.
» «Մոխրների տակից», գ. 40 կ.
» «Գայլերը ոռնում են», գ. 10 կ.
12) Մարգարիտ. «Շողիկի դարձը հայրենիք» մի պատկերով. գ. 10 կ.
13) Ա. Բիշմիշեան. «Վարդավառ», դրամատիքական անցք 2 ար. գ. 20 կ.
14) Զարքաչ. «Զատկական գառներ», պատկեր բոսեակների կեանքից գ. 10 կ.
15) «Դեղունի». պատկերազարդ չքեղ հրատարակութիւն 1906 և 1907 թւերի, իւրաքանչիւրի գինն է 4 ռ.
16) «Զիթենի», գրական ժողովածու, յատկապէս հայ փախստական որբերի օգտին, մաքուր հրատարակութիւն, անկազմ, գ. 2 ռ.
» գեղեցիկ կազմած գ. 3 ռ.
17) Վ. Փամալեան, «Հառաչանք» գ. 30 կ.
18) «Երրեակ համաձայնութեան պետութիւնների ներկայացուցիչների մեծադիր նկերը (Ռուսաստան, Ֆրանսիա և Անգլիա), շատ յարմար է ժամացոյցի շղթայից կախելու համար հատը գ. 50 կ.
Ցիշեալ բոլոր հրատարակութիւնները գաւառից պահանջողները ճանապարհածախս չեն վճարում։ Թիֆլիսում բոլորը միասին գնողներին կը լինի 10% զեղչ։ Առանձին հրատարակութիւն ցանկացողն ուղարկելու է ճանապարհածախսը ապահովագիր առաքման ծախսի հաշւով։
Դիմել՝ Նպաստամատոյց Ընկերութեան գրասենեակին՝ Соломоновская. 21, գաւառից՝ Тифлисъ, Обществу „Нпастаматуйцъ“
1005 5—1

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՅԻՆ ՊԱՀԵՍՏ
ԳՐԱՄՈՖՈՆՆԵՐԻ
Գ. Ս. ԴԱՒԻԴՈՎԻ
ԳՈԼՈՎԻՆՍԿԻ ՊՐՈՍՊ., № 6
ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ ՀԱՒԼԱԲԱՐՈՒՄ
Կախէթեան հրապարակ, տուն Վարդանովի.
ՍՏԱՑՒԱԾ ԵՆ ՊԼԱՍՏԻՆԿԱՆԵՐ
ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ-ԱԼԱՆ
Խօսքեր Լ. ՊՈՂՈՍՈՎԻ
1007 3—1

ՄԱՐԴԻ՛Կ
ԴՈՒ ՓԱՌՔ ԵՍ ՈՐՈՆՈՒՄ, ԲԱՅՑ ՉԵՍ ՀԱՍՆՈՒՄ ՆՐԱՆ.

Մէկը՝ առանց կոպէկի մեծ գո սկսում և առաջ գնում. միւսը նպ ձում է նրան, իր ծննդեան օր ժամը անիծում, ճակատագրից դ գատւում։ Այն ինչ՝ բաղդը, ճ տագիրը դեր չունեն այդտեղ։

Շատերը կան, որ դեռ չեն ըմբռ նում իրենց անյաջողութիւնների կական պատճառները, չգիտեն, դրանք թաղնւած են բայքայւած ղանկցմի և ջղային հիւանդութ ների մէջ։ Ջղային հիւանդութ գլխաւորապէս առաջ է գալիս ուղեղի և ողնաշարի անկանոնութ նից և հիւթի ու ֆոսֆորի շատ կո նելուց։

Ջղային հիւանդութիւնները զա զան տեսակի են. օր. գլխացաւ,

Դրանց բուժելու երկու ճանապ կայ. 1) Անպայման հանգստութ մտաւոր և ֆիզիքական աշխատա ներից ու ժամանակ խուսափել բան, որ դժւար է ներկայ գրում, երբ ամեն վայրկեան դէպքերն են յաջորդում միմեանց։

Մնում է երկրորդ միջոցը՝ բար հիւթեր ընդունելը, իսկ ամենալաւ հիւթը ՖՈՍՖՈՐՆ է։

Փարիզի յայտնի բժիշկ Գիեգին կար աշխատանքից և փորձերից աջողել է պատրաստել միակ դ որը պարունակում է իր մէջ մեծ նակութեամբ ֆոսֆոր. այդ դեղը ւում է Ստիմուլոլ, որը վերակ նում է կորցրած երիտասարդութիւ առողջութիւնը և ընդհանուր ջղայ թիւնը և թուլութիւնը. արտասահմ նի և Ռուսաստանի յայտնի պրոֆ սորները, բժիշկները և հիւանդնե տել են իրենց գովասանքը և շն հակալութիւնը և այժմ գտնւած նատորիաններում և հիւանդանոցներ բժշկւում են հիւանդներին Փարի յայտնի բժիշկ Գիեգի հանձարեղ գ ղով՝ Ստիմուլոլով... Ահա ինչ են գ րում Ստիմուլոլի բժշկութեան մա բժիշկները.

Ցարգելի բժիշկ! Ուրախութեա յայտնում եմ, որ Ստիմուլոլ պրեպ րատը տալիս է զարմանալի արդիւն Ստիմուլոլ պրեպարատը հանձար գիւտ է. Նա ընդունելու համար գեղեցիկ կերպով բաժանւած է և քողջ սրտով աջողութիւն եմ ցանկա նում նրան։

Իմ հիւանդների սեռական ջղայնու թեան ամենածանր դէպքերը ես ըմ ժշկւած եմ Ստիմուլոլով. Հիւանդու թեան թեթև դէպքերում Ստիմուլոլ ազդեցութիւնը նկատւում է 2—3 շ բաթից յետոյ, իսկ ջղային հիւանդու թիւնների դժւար դէպքերում 3— շաբաթից յետոյ։

Աչքի առաջ ունենալով պրեպար տի կատարելագործութիւնը մի դէպքերում, ես այն յանձնարարե հիւանդին նոյն իսկ ոչ նրա ներկա յութեամբ, ցոյց տալով նրան դեղ տոմսից օգտւելու հեշտ ձևը։

Սեռական անկարողութեամբ բռնւա հիւանդները Ստիմուլոլով աջողու թեամբ կարող են օգտւել առանց բժշկի դեղատոմսի, որ առանձնապէ ձեռնտու է, աչքի առաջ ունենալո այն կեղծ ամօթխածութիւնը, որ ըմ գում են հիւանդները։

Սեղմում եմ Ձեր ձեռքը՝ պրոֆ. Մ. Լեգուար։

Իսկական Ստիմուլոլը պատրաստւում է Ֆրանսիայում (Փարիզում), ամեն մի արկղն ունի գործարանի դրոշմը՝ Institut „D-r Calvet Paris“. մի տուփը բաւական է, որ դուք զգաք ձեր ձայի գործողութիւնը և դուք կը տեսնէք ձեր ուզած եռանդը և առողջութիւնը. դեղերի հետ ուղարկւում է լոր եւրոպական և Ռուսաստանի պրոֆեսորների, բժիշկների, հիւանդների գովասանքները և շնորհակալական նամակները։

Պատւէրները, փողը և նամակները ուղարկել 1) Тифлисское отдѣленіе Института доктора Кальве. Тифлисъ, Эриванск. площ. Пушкинская, 3, верхній этажъ, отд. 9/2 (ճշգրիտ հասցէն գրել լրիւ, ինչպէս որ գրւած է)։ Մէկ տուփն արժէ 7 ռուբ. ճանապարհածախսով և վերադիր վճարով, 50 կոպ. աւելի արժէ։ Ով ուղարկի 7 ռ. փողը առաջուց, ճանապարհածախս չի վճարում, իսկ տուփն արժէ 25 ռ.։

Վերադիր վճարով ուղարկւում է միայն 2 ռ. 50 կ. կանխավճար ստանալուց յետոյ։
884 0—1

ՓՆՏՐՒՈՒՄ Է

Խատրջուրցի Մատուչ. հօր անունը Գէւորգ, մօր անունը Փեփրոն է, ազգանունը Թիրաքեան։ Լսելով Երևանեան հանգում կը գտնւի. տեղն իմացողներէն խնդրւում ենք յայտնել հօրը՝ հետեւեալ հասցէով. Хлѣбный площадь, домъ Согомоняна, пекарня Дударяна, Тифлисъ.
742 6—3

Հրատարակութիւն «Լոյս» Ընկ.

Дозв. воен. ценз.

Типографія „МАМУЛЪ“, Лорисъ-Меликовская ул. № 22.

digitised by A.R.A.R.@